

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 37 (6056). 1965 ч. февраль 14, воскресенье | Өртөө 2 көп.

Культура албан черлеринге материалдыг бааза

Бир чылда дыштаныр хүнер безин бежен амыг, бир эвес байырдалар болгаш суббота хүнерин оларга каттай алыр болза, база бир ол хире. Оон-биле калыс сөөлүг чылдарда амыг шайгы кызырганын амыг чоннарын утаан-бодал хергелдерин хандыраарына хостуг шак-үс бүрүн четир. Күженишкенин күш-ажылчы неделяны азы хүнүн соонда совет кижилер боттарынын дыштанылганын солун болгаш амыг, утка-шынарлыг кылдыр эрттир дээш культура бажынарчы, клубтарже, кинотеатрларже болгаш библиотекаларже улуг соңуургал-биле чоруп турарлар. Культура албан черлери чылдыг, чырык база арыг-силит, таарымчалыг кылдыр тургустунган таварылгалар, чон оларга кээде күнөңг аалчылар болур.

Бистин Тыва АССР-де культура албан черлеринин четкилерин улам калбарын, оларнын материалдыг баазаны бажытып турар. Ылангыч эрткен чылын болуп эрткен көдөңк бот-тыныгыр уурач куул көрдүдөңүн үзүндө болгаш «Көдөң культура-чырыдышкын» албан черлеринин материал-техниктиг байдалы болгаш ону экижидер кемчелерин дугайында Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлели тускай доктаалды хүлээп алганын сөөлүндө, бо талазы-биле эвези эвес амыг чылдыг чыгып. Чамдык амыг-агыларын удуртукчулар, партия, совет болгаш хей-ниити организациялары бо чутула амыг-херекче чогуур кичизгейин салып турар апарганындан ол соңуургалга чаа туудалар дооступ, ажылдалаа кирген болгаш олар чонун культурулду дыштанылганын төвү апарган. Чижээ, «Улуг-Хал» совхозтун Арыг-Бажы салбырда 250 кижилер көрүкчүлөр аалды, библиотеканы, фойбелит, улуг дөңгө клубу ажылдалаа кириген, ам кылда бот-тыныгыр уурач куул бажылыр бажы эвес амыгдал, соңуургалдарга холбошкан масса-политиктиг амыг калбарып турар.

Эрзин районда эл М. Б. Шойжун даргаалаан «Коммунизмче орук», Улуг-Хемде Б. Кошкар-оол даргаалаан «Жаан атыг колхозтарын баштаар черлери культура-чырыдышкын албан черлеринин материал-техниктиг баазанын бажыларын улуг дузаны көрүзүп турар. Эл Шойжун клуб чөвүлелин кичигиңи болушкан, оон дөңгөлөгүн улуг кичизгейин салып турар. Бо чылдын эгизинде клубтун дөңгө херекселерин чаарты кылырын шийитирлээш, көп-көпкө келер хейти, көрүкчүлөр залында 250 кижилер даяан саадаларын, фойбеге тургузар билдиргелер салып ал, сценаны, ойнак-чыгарын белгелер өрөөлдерин болур-чогуру-биле дерзэн. Ол бүгү амыг мун хире рубууды кириген.

«Амыг чоннарын амыралынын айтырларынче, оларнын культурулду дыштанылганын организацияларынче, партия организацияларын кичизгейин амыг чоннарын даяар черлери — культура-чырыдышкын албан черлеринин амыг-чорудулашкын кичизгейи күштелдерин» СЭКП ТК-нин 1963 ч. 1) Пленуму партия комитеттеринге болгаш организацияларынга дааскан. Бир эвес манайа дүштүр амыг болза, культуранын чамдык олагары ам-дала ол белик негелден иракта чедир күсүтпейн турар. Оларнын хей-хейи бичил тур бажынарда, материалдыг бааза тургустунмаан, септелге кылдымнар болгаш кылганы кышкы үдөс массалыг амыгдар чорудар аргажок болгулар. Бо хүнерде Тес-Хемин, «Чодураа», Эрзинин «Чаа орук» колхозтарында, Бай-Тайганын «Тээли», Улуг-Хемде «Найрал» совхозтарын төптөндө культура албан черлеринде байдал чогун-ла ылды. Чижээ, «Тээлин» Кызыл-Дөг, Дөң-Терек суурларында библиотекалар ийн кышты улаштыр олаар мун чок бооп турар. Тээли суурга элэн каш чыл бурунгаар эгелзэн культура бажынып тууу—кыраан туудаларын бирээң болу берген. Бир эвес бо кижилер аргажок четпестерин узуу-каар дээш ол черлерде партия, совет, амыг-агы органын шийитирлэп кемчелер алган болза, ылдыг таарымча чок байдал тургустунуп келбес ийик.

Көдөңк культура-чырыдышкын албан черлеринин материал-техниктиг баазанын бажылар дугайында эркен чыгып февральда Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелин хүлээп алган доктаалында районнар болгаш уруглар библиотекаларына тааржыр бажынарнын тип бээрин Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем райкушконнарына сүмүлзэн турбужу, оларнын чангыс-каа ону күсүтсүн. Чадаананын уруглар библиотеканы аажок бичи бажында, ынчангаш өрткө улуг камгалалдыг амыгдалчылар ону хей уааа хаар деп санаалдан келген, а райкушкон бо талазы-биле камгал-даа кемчел албаан. Оон-биле кады Каа-Хемин, Талдынын, Бий-Хемин, Черби, Кочетово, Эрбек шыкаш үр үдө туруп келген суурларында культура-чырыдышкын албан черлери амыгдал чедир-ле чон ортузунга масса-политиктиг амыг чорударына таарымча чок бажынарда турарын баа айттыр керек.

Культура-чырыдышкын албан черлеринин материал-техниктиг баазанын бажыларынче, оларнын таарымчалыг кылдыр дерип кылырычче хүн бүрүнүн кичизгейин салыры—чер-черде партия, совет, амыг-агы органынын чутула соңуургаларын бирээң болур. Чоокта чаа СЭКП обкомунун бюрону бо чылдын февраль 1-ден ноябрь 1-ге чедир культура-чырыдышкын албан черлеринин хей-ниити көрдүдөңүн чорударынын дугайында доктаалды хүлээп алган. Көрдүдөңүн кол негелдеринин бирээң болза культуранын бүгү одагаларын материал-техниктиг баазанын бажылар, олар амыг-агы органын-биле кады капитал болгаш үүрмө септелгелерин доктааткан хуузада дооскан турар, олар чүүл, дерилгелер-биле бүрүн хандыртылар, десиксээрн поганчыдып, чагайыдылар болур. Бо талазы-биле чер-чер Советтерин, амыг-агы органын-биле кады культура албан черлери тоагарга кемчелерин амыгдал кылгаш, ону хажык чокка ботандырар хүлээлгелер.

Улавас бистин республиканын амыг чоннары чер-чер Советтеринге соңуургалы эрттирер. Ынчаарга культура-чырыдышкын албан черлери амаа уткуштур бүгү масса-политиктиг амыгдал төвү болган турар чүжүрүт. Оларны эки дерип кылган, амыгдалына таарымчалыг байдал тургустунган таварылгалар соңуургал мунуула чорутуучар кемчелер чедикшигин болур дээрзин ултас керек.

Афганистаннын премьер-министри доктор Мухаммед Юсуфтуң ССРЭ-ге кээринин дугайында

Совет Эвилелинге алабынын алычорун кылдып келзэн деп Афганистаннын хаан чазанын премьер-министри доктор Мухаммед Юсуфтуң ССРЭ-ниң чааа чазан. Ол чалалга өөрүп четтиришкени-биле хүлээп алылган.

Афганистаннын премьер-министри доктор Мухаммед Юсуф 1965 чылдын апрельин ийгиңи чартыныла ССРЭ-ге келди.

Москва. (СЭТА). БУР-нун чырыдышкын министри, улус төлөөлери-биле Бүгү-кызат хурамынын депутаты Х. Вай баштаан кызат-совет найыралың ийгилигин төлөөлөр найыралын совет ийгилиглер.

Эвилелин чазанын-биле Москвада келген, ССРЭ-биле БУР-нун аразында найырал эвезел болгаш бот-бодула дуудалар дугайында Керезин 15 чыл болуу оюнга холбоштырган кемчелерге аалчылар кирижи.

Семинанын киржичилери чер-Советтеринге соңуургал хуунга чедикшигин ужуражынын, амыг чоннарын ортузунга агит-массалыг амыгдалы калбарынын, чер-чер Советтеринге соңуургал дүрүмүн, делегей байдалынын дугайында лекцияларын болгаш илеткелдерин ылдып эрткен.

Совет-көрей найырал улам быжыгар

Пхеньянга массалыг митинг

ПХЕНЬЯН. СЭТА-нын корреспондент П. Гришаев биле М. Яковлев оларнын дачыдып турары болза:

СЭКП ТК-нын Президиум кежигүнү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин Даргазы А. Н. Косыгин баштаан Совет Эвилелин төлөөлөрүн БУР-да чоруп турары-биле холбоштыр хоорайын амыг чоннарын төлөөлөрүн митингиз Пхеньянда Улуг театрга февраль 12-де болган.

Президиумга А. Н. Косыгин болгаш Совет Эвилелин төлөөлөрүн кежигүнери, Көрейниң Күш-ажыл партиянын ТК-нын Даргазы болгаш БУР-нун Министрлер Кабинетинин Даргазы Ким Ир Сен баштаан Көрейниң Күш-ажыл партиянын бааза республиканын чазанын улуз-тукчулар көстүп кээре, залда чыгыпган үш мун пхеньянчылар оларнын димитиг алыш чаксаакшыны-биле уткан.

Совет улуска бистин улзуулузун хандыккан найыралын сажы-сеткилдиг төвү талазы-биле хевиреттиген болгаш империализм улугуни төлөөлөр дөңгө чоруп турда хажык улус бажыккан деп, Пхеньянын бааза комитетинин даргазы Кан Хи Вон чуталган. Национал хосталга дээш бааза болуу чаа амыралы тургузар дээш көрей улустун демиселге совет улустун көрүскөн ол чаага интернационалдыг дуудалчы-биле ол каян-даа ултас. Совет улус-биле найыралы болгаш сырыг каттыжышкынын быжыгдалар — бистин улзуулузун тендиз дивес туружу бо. Көрей улус амы-дунма совет улус-биле найыралды хажыкту болгаш быжыгдалар дээш бүгү күженишкенин моон соңаар-даа салыр.

Америк империализм колониализм тергилдерин алаанга турар муну-көрей улуска революшчулар улуг салдарын Соңу Көрейниң улзуун социализм тургузушунда аажок улуг чедикшигин чедиптир турар деп, оратор үргүчүлүп чуталган.

ВДР-ге улуг америк дайнызыратарын агрессия үлгилеринин дугайын чуталган турган, Кан Хи Вонун меделзени: Вьетнам Демократтыг Республикага улуг америк империализм агрессиянын чалыг болгаш вьетнам улустун чалыг демисел дегирини—бүгү социализм чурттарынын улустарын болгаш делегейин тайынга ынакшылыг улустарын ийги хүлээлгезин-дир.

Социализм лагерин чангыс эки

болгаш делегейин коммунисттер шимчээшкенин чангыс эки ботия бүгү тилгелеринин ийгилиг үндөңн болур. Социализм лагеринге улуг империализм бүгү хараакчы үлгилерин үзө шавары, бистин лагеринин чангыс экин болгаш сырыг каттыжышкынын камгалары—бүгү социализм чурттарынын болгаш делегейин коммунисттерин ылыгыт хүлээлгезин дээрзин Кан Хи Вон меделзени.

Митингте А. Н. Косыгин чүвө чуталган. Көрейниң Күш-ажыл партиянын ТК-ына, БУР-нун чазанын болгаш социализм Көрейниң бүгү амыг чоннарын амы-дунманын байырын, эң дээр күженишкенин СЭКП ТК-нын, Совет Эвилелин чазанын болгаш совет улустун мунуун дачыткаш, оон чуталганы болза:

Совет кижилер—көрей улустун өнүктүр, ынчангаш бистин төлөөлөр бистин партияларынын болгаш бистин чурттарынын аразында кады амыгдалыганын быжыгдалар деп чангыс-ла соңуургал-биле амы-дунма Көрейде келген. Совет болгаш көрей улустарын амы-дунма дайын-ка найыралы ийги демиселге кичи-налган. Бис япон империализмге улуг калы дайылдашкан бис. Ол найырал силерин республикаларга улусчу эрге-чагыраанын быжыгдалары дуудалган. Америк империализм чыгыш шаварына ол дуудалган. Ам ол найырал бааза-ла бистин ийги эрге-ажыктарына бараан болуп, социализм болгаш коммунизм чурттарына, амыг чоннарын камгаларына дуудалган турар. Найырал, кады амыгдалыг болгаш бот-бодула дуудалар дугайында, Керезин болгаш Совет Эвилели биле Көрей Улус Демократтыг Республиканын аразында харылааларын быжыг үндөңн болур. Ол керезин улуг ужу-дуудалың үндөңн көрүп турар бис.

Империализм, энүчү-чөгүлөөлөрүн түндөңк, азынын социализм күрүчелерин улустары улам күштү-биле сырыг каттышкан деп, А. Н. Косыгин оон ылай чуталган. Совет Эвилели, Кызыл Улус Республика, Көрей Улус Демократтыг Республика болза агрессорларын кичи-чыктырбас, дайын чорудаларын оон-оон Инди-кытат калбарынын болуураа чутулу чангыс аай болуп турар дээрзин Пекинге болгаш Пхеньяга бистин бөсөлзөрүн көрүзүп турар. Интервенцияге улуг эрес-мадырлы-биле дайылдажып турар Вьетнамын надырлыг

улзуун олар шийтирли-биле дегинип-турар.

Бодунуң төрөөн чуртун каттыштыр дээш, чангыс аай көрей улустун демисел совет улус шийтирлэп дегинип турар. Муну-көрей америк шериглерин үндүрерин негиз келген болгаш негиз-лаа турар бис.

Хамаарында социализм күрүчелерин амы-дунма дег каттыштырлыг—ол дээр империализмге улуг улуг—болгаш сүртенип күш-тур дээрзин А. Н. Косыгин оон ылай меделзени. Ынчалза-даа амаа күрүчү буруу чаксаан халетир болза, ол дээр бир херек-тир, кадан бис чангыс ам фронт-биле халетир, дегинип бичил, бот-боттарыска дайын болуураа, ынчаарда мырмал өскө херек-тир. Социализм күрүчелерин эң-сеткил каттыштырлыг, национал-хосталгалыг болгаш амыгдалыг шимчээшкени-биле социализмге—бүгү каттыштырлыгын быжыгдалар—ол дээр ким-даа бааза чүвө-лаа улуг туружу шыгыс күш-тур.

Бүгү революшчу күштерин чангыс эки дээш, марксизм-ленинизм болгаш пролетаризм интернационализм принциптеринге үндөңк, социализм улустарын сырыг каттыжышкынын болгаш амы-дунма эң-сеткил каттыштырлыгын бүгү кемчел-биле чыгып алыр, делегей социализминин күштүн быжыгдалар дээш демиселерин Совет Эвилелин Коммунисттер партиянын бодунун бирги хүлээлгезин кылдыр санап келген болгаш санап-даа турар дээрзин А. Н. Косыгин меделзени.

Бодунуң чуталганын түндөңк, оон чуталганын: делегей социализминин күшү—амы-дунма чангыс эң-те болгаш эң-хуулуун кады амыгдалыганыла. Совет болгаш көрей улустарын аразында, бистин дайын-ка партияларынын аразында амы-дунма найыралды тегүзүп бааза быжыгдалыганын, бис оон-биле бүгү социализм улустарын сырыг каттыжышкынын улуг салымынын кийирп турар бис. Ол болал-биле совет төлөөлөр Көрей Улус Демократтыг Республикага чедип келген.

Олуршканнар диниттиг амыг чаксап турда, А. Н. Косыгин Ким Ир Сеннин болгаш Ким Ир Сеннин холдарын ылдыг уткан. Театрын ийгиште «Интернационализм» ба-быралдыг аялганы чангызын турган.

Митингтин соонда улуг концерт болган.

ЧЕЧЕКТЕР САЛГАН

ПХЕНЬЯН. СЭТА-нын корреспондент П. Гришаев биле М. Яковлев оларнын дачыдып турары болза:

СЭКП ТК-нын Президиум кежигүнү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин Даргазы А. Н. Косыгин баштаан Совет Эвилелин төлөөлөрүн төрөөн чурт дээш америк империализм болгаш лисыманчы чалыч бөдүктүң агрессияны улуг тулузукчуларга алган көрей да-мыгдалыгын турсаалыгга чедиктерип салган.

Турсаалдын чангына хүндүл танымал тургускан. Шерит хажы-жуму БУР-нун болгаш ССРЭ-нин күрүчү гимнлерин күсүткен.

Турсаалга чечетер салыр үдө БУР-нун Министрлер Кабинетинин Даргазынын бирги оракачкызы Ким Ир, Көрейниң Күш-ажыл партиянын ТК-ынын Даргазынын оракачкызы Пак Ким Чер, Көрей улус армиянын кол штабынын начальниги армия генералы Чой Гван, Көрейниң Күш-ажыл партиянын Пхеньян хоорай комитетинин даргазы Ли Сон Ун турган.

Совет болгаш көрей төлөөлөрүн чугаалажышкынын

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). СЭКП ТК-нын Президиум кежигүнү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин Даргазы А. Н. Косыгин баштаан Совет Эвилелин төлөөлөрү биле Көрейниң Күш-ажыл партиянын ТК-нын Даргазы болгаш БУР-нун Министрлер Кабинетинин Даргазы Ким Ир Сен баштаан Көрей Улус Демократтыг Республиканын төлөөлөрүн аразында чугаалажышкынын февраль 12-де Пхеньяга болган.

Чугаалажышкынын совет талалы Ю. В. Андропов, Е. Ф. Логин, В. В. Кузнецов, К. А. Вершинин, Г. С. Сидорович, ССРЭ-нин Күш-ажыл партиянын ТК-нын Министрлер Чөвүлелин Даргазы А. Н. Косыгин баштаан Көрей Улус Демократтыг Республиканын төлөөлөрүн аразында чугаалажышкынын февраль 12-де Пхеньяга болган.

Чугаалажышкынын чүрөктин хандыгдан болгаш найыралчы байдалга эрткен.

Ким Ир Сенге дүштеки шайлалга

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Февраль 12-де Көрейниң Күш-ажыл партиянын ТК-ынын Даргазы, БУР-нун Министрлер Кабинетинин Даргазы Ким Ир Сен СЭКП ТК-нын Президиум

Оон дараазында төлөөлөрүн кежигүнери Ким Ир, Пак Ким Чер, Чой Гван, Ли Сон Ун оларга үдөңк алган. «Хосталга» турсаалыч чорупкан. Олар аааа бааза чечетерип салган.

Япон милитаристтерин чүс-чүс чылдарда тергилдешкенин көрей улусту хостарынын төвүлүг хүлээлгезин күсүдир-биле Көрейниң черинче кирген Совет Армияга алдар болдуруп, ол «Хосталга» турсаалын 1945 чылда тулуз тургускан. Турсаалды Моранбон дуга-ла тургускан. Чыл бүтүрө август 15-те—Көрейниң хосталган хуунда—Пхеньянын чурттакчылар хостакчызы—Совет Армияга хүндүлдең болгаш өөрүп четтиришкенин дуудалып кылдыр-биле турсаалга кээп турарлар. Ол өөрүп четтиришкенин дугайын граниттен кылган турсаалда көрей болгаш орус дымдарга бижэң мындыг сөстөр чуталган турар: «Көрей улусту япон колонизаторлардан хосталган бааза дас-кежиге болгаш хамдарыш-пас чорукче орукту аааа амыгдал берген улуг—Совет Армияга мөңгө адар!»

БУР-да азын В. П. Москвитский олар киришкен.

Чугаалажышкынын көрей талалы Чой Ен Ген, Ким Ир, Пак Ким Чер, Ким Чан Вон, Пак Сен Чер, Көрейниң Күш-ажыл партиянын ТК-нын килдиз аргелекчизи Пак Ен Гук, Көрей улус армиянын Кол штабынын начальниги армия генералы Чой Гван, БУР-нун ССРЭ-де азын Ким Бен Дик киришкен.

Чугаалажышкынын чүрөктин хандыгдан болгаш найыралчы байдалга эрткен.

ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНГЕ СОНГУЛДАГА УТКУШТУР ЧОННУҢ БЕДИК БУЗУРЕЛИ

Тыванын найысмаалынын амыг чоннары эң-те төлөтүп олоор, кыстарын хоорай эрге-чагыраанын органын чорудуп турар. Хоорай Советинге депутаттарын кандидаттарынга чалында чаа-чаа аттар хүнү-не нежежи турар. Ол дээр күрүч амыг-чорудулашкын хей азы болгаш харыскалгалыг хүлээлгелер чедикшигин күсүтүп шы-лаар арга-мергежил эң-те мун-накч дуржулгалыг, хей-ниитин амыгдалыг ийгилиг кижилер болуп турар. Чон болза шак ылдыг кижилер-биле бодунуң төрөө эрге-чагыраанын быжыгдалар күсүтүп. Ол күд депутаттарга кандидаттар депшидгелерин үзүндө онза чырыг-кыландыр ийгилигтерин турар.

Эң-те азы-бүрү амыг-чорудулашкын болгаш арын-билгенин кижилерин чон бодунуң депутаттарын кандидаттары кылдыр алап турар. Кызылдын башкы училенин коллектив училенин директор Маадыр-оол Хавылович Чымбаны, амергобисты амыгдалыг болгаш албан-хаакчылар муннакчы мөстөр Владимир Спиридонович Федоров. Курвениян хажы-шыл театрын улуг коллектив уурач-мергежил артист, режиссёр Син-оол Лаппевич Оюнуу, аптаска эргелдин коллектив дуржулгалыг муннакчы Петр Федорович Плющит, хоорайнын сүт заводунуң амыгдалыг болгаш инженер-техниктиг амыгдалыг чоннарын СЭКП Кызыл хоорайнун бирги секретары Петр Тимофеевич Киселев. Тыва авторгелдин пасажирлер АТК-нын чоллачыларын, инженер-техниктиг амыгдалыг чоннарын, албан-хаакчыларын хей киж кирижичилер хурады АТК-нын начальниги Павел Власович Чернов, конторанын хожун чоллачы Кунажик Номбуевич Оюнуу. Ам 16 уруглар дини коллектив муннакчы депутат Дина Константиновна Нороваанын боттарынын депутаттары кандидаттар кылдыр чангыс эң-сеткилгиз алаанар.

Хоорайн эске-лаа коллективтер депутаттарга боттарынын кандидаттарын депшидгелер бо хүнерде үргүчүлүп турар.

БАЙ-ТАЙГА. Район Советинин депутаттарына кандидаттар депшидгелер бо районда үргүчүлүп турар. Ам сонгуулар 50 депутаттарга 32 кандидаттарын депшидгелер.

«Тээли» совхозтун муннакчы комбайнери Федор Мангеевич Дон-

гурам, Тай-Талда хойжу бригаданын бригадир Дармаа Хертемович Сенделмаа, «Муннакчы» колхозтун салчыны Мурат Сурунович Бан-Нен оларын ол-ла коллективтер район Советинин депутаттарына кандидаттар кылдыр депшидгелер алганы.

СЭКП райкомунун бирги секретары Монгуш Сидиваевич Кызыл-оолу Мугур-Аксина сонгулда оругундан район Советинин депутаттарына кандидат кылдыр депшидгелер.

БВУР. Бо районда чер-чер Советтерин депутаттарына кандидаттар депшидгелерин үргүчүлүп турар. Район Советинин депутаттарына кандидаттар депшидгелер доостулган. Бүгү депшидгелер кандидаттарын 56 хууу колхозчулар, 42 хууу херезженер, 48 хууу партия кежигүнү эвезтер болуп турар.

Депутаттарга кандидаттарын аразында «Торгалыг» колхозтун Саарыг-Халде сүт-бараан ферманын муннакчы саанчызы Донган Дырт, «Коммунизмче орук» колхозтун

Улаатайда хойжу бригаданын муннакчы хойжу Монгуш Зеро-оол, «Кызыл тул» колхозтун тулдужу Ооржак Чатпар-оол оларнын аттары бар.

Районда кээде Советтерин депутаттарына кандидаттар депшидгелер ан эгелен турар.

БИИ-ХЕМ. Район Советинин депутаттарына кандидаттар депшидгелер мында дооступ турар.

Күш-ажыла муннакчы, мораль талазы-биле тургусту болгаш эң-те ийгилиг хей-ниитин кижилерин чон боттарынын кандидаттары кылдыр депшидгелер турар.

Хүтте сүт-бараан ферманын амыгдалыг амыгдалыг Адыныс Дээр-оол, «Өвк» совхозтун Малиновка хойжу бригаданын бригадир Михаил Шингин, «Халде» колхозтун саанчызы Галина Мара-ныс, «Кызыл тараачын» колхозтун сурагыл хойжу Оюн Солоу-оол олар район Советинин депутаттарына кандидаттар болуураа.

Яларда «Мекетей» совхозтун мастеркаларындык шунту 18 трактор тептиштиг үнүм. Ам үдө амыгдалыг темпиз улам бедөң. Септелгелер феврал 23-ке чедир артык тракторларын бүрүн дообар деп шийтирлээң-жер Ам болур чер-чер Советтеринге сонгуулар хуунга төлөтүп ужура-жар дээш, оларнын аразында токар Михаил Янж эки ажыдап, хүн нормалын 110—120 хүн күсүтөй турар. ЧУРУКА: токар Михаил Янж.

Улаатайда хойжу бригаданын муннакчы хойжу Монгуш Зеро-оол, «Кызыл тул» колхозтун тулдужу Ооржак Чатпар-оол оларнын аттары бар.

Районда кээде Советтерин депутаттарына кандидаттар депшидгелер ан эгелен турар.

БИИ-ХЕМ. Район Советинин депутаттарына кандидаттар депшидгелер мында дооступ турар.

Күш-ажыла муннакчы, мораль талазы-биле тургусту болгаш эң-те ийгилиг хей-ниитин кижилерин чон боттарынын кандидаттары кылдыр депшидгелер турар.

Хүтте сүт-бараан ферманын амыгдалыг амыгдалыг Адыныс Дээр-оол, «Өвк» совхозтун Малиновка хойжу бригаданын бригадир Михаил Шингин, «Халде» колхозтун саанчызы Галина Мара-ныс, «Кызыл тараачын» колхозтун сурагыл хойжу Оюн Солоу-оол олар район Советинин депутаттарына кандидаттар болуураа.

НАА-ХЕМ. «Кызыл тул» колхозтун кежигүнери сонгулда муну-жуну хурады болган. СЭКП райкомун ийги секретары К. С. Оюру-оол чер-чер Советтеринге сонгулда-га белеткелер бааза амыг-агы, культура тургузушкунуна элеттеп соңуургал дугайында илеткел кылган сонда, район Советинин

Улам калбартыр

Эрткен соңгулдардан бээр улуг өскерилгелер болгон. Чонкуң сачы база өскөн, ооң-биле кады хой чаа соңгулда округтары немешкен. Хоорайларга болгаш суурларга чоругура тудугларда көдүрер краннар эңмежок болур. Ооң-биле кады үлөтүр тудуглары база калбаа-биле сайзырал эгелзэн. Ак-Довуракта даг-дугу арыглар

фабриканың ийги элчезиң тудуу чоруп турар, а Хонг-Аксинда «Тыва-кобальт» комбинат тудуунда — ооң к.с.1 корпусун тудуп киркикен.

ЧУРУКТА: Хонг-Аксинда «Тыва-кобальт» комбинат-тың тудуунуң ишти хевирч.

Фото В. Лутковтуу.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ПАРТИЙЖИ ДААЛГА БОТТАНЫШКЫНДА

руде куусетпейн келген.

— Мен база чаа, силер база чаа, мындагы улус-тур бис. Хамыктың мурнуңа чуну кылга чотур деп бо-даар силер, Александр Топоевич? — деп, мында парток секретары С. Эрелчин айтырган. Дарга мында деп халылаан:

— Хамыктың мурнуңа колхоз-та байдалды эки хандыр өөренип көргөш, илаптыг сумележиң көрү-вүссө эки боор, Самбуу Семенович.

Ооң оозу-ла чоп. Олар артында бүтү байдалды кыска хуусада хан-дыр өөренип көргөш, ажилды эки-жидерин тодаргай хемчеглериниң төлөвилелин чогаалып кылганар. Ону активизир, колхозчулар-биле сумележиң көргөшөр. Ооң соода парток бюрозунун база артында баш-таар чериниң каттышкан хуураңга, ооң дараазында коммунисттерин болгаш колхозчуларын тус-тус ху-рааларына чуталгаш, күштүг болдуруп батылаан.

Эң баштайгы ап чоруттуган ор-ганизастиг хемчег мындай болган. Ол болза чүтле организастиг хем-чег өвөс, харын база кижилер-биле ажилды эгези турган.

«Большевик» колхозтуң тараа-жы-лары болгаш механизаторлары час-кы тарылганы кыска хуусада, ор-ганизастиг эрттирген. Чайгы тараа сугтарылааны кастыгнан бугалар-ның бар шал-биле үш удаа чорут-каш, колхоз эртен чылын районга эң дээр дүжүттү өстүргөн, а чам-дык участоктарын гектар бүтүзүп-түн 12—14 центнер тарааны ажап алган. Чер ажилында орууга ын-дыг яным чедип алганын. Ол болза сугтарылааны ачымы-дыр. Черле мычаш, тараа сугтарылааны ол ко-лошка моон мурнуңа чылдарга шүүт уттуңдуган турган. Ам ол ажилды катан дигрискен болгаш 1965 чылда тараа сугтарылааны «Большевиктин» ажил-ишчилери массалык-биле чорудар сорууганы боттарының мурнуңа салган. Элеон хой девискээриниң хараганын болгаш еске-даа моондуктуг үнүш, мыш-тары арылаан, нитиңи-биле чед-хире километр узун дүртүг бугалар-ның күчүн кызып, белеткен ап-тар.

Малдык баш саны канчан куу-лаанын, оон продуктуу чүте чамы-ыл? деп айтырганын шын ха-

рымын тывар дээр, Александр То-паевич хой күштү үндүргөн, мал ажилынын тускай эртемчилери-биле, малчынар-биле хой удаа чутга-лажыр ужура таварышкан. Кол-ла-жыдаа — мал ажилын эрги, хо-жуңдай арга-биле чорудуп келге-нинде: тарып бооздылганын пазын колхоз кажан-даа күсүдип көрбөз, ооң түнелдине хой инектер, хойлар кызырап турган, малдын уксааны экижир ажилды ажаа барык бот-тандырбаан. Бир-тээ ындыг болган-да, малдык бажы канчан өсөр деп? Продукт, тодаргайлаарга — мал-дык дигр дедизин кайын бедир, инектиң сүдү, хойнуң дүгү чунуң күсүл-биле көндүр деп?

Бо четпестерин чылдары талаа-мыл келдиз баштаар чери, парток ажаан боттут хемчеглерин 1964 чыл-дың дүргүзүндө ап чоруткан болгаш ам-даа чорудуп турар. Чижээ, «шар-мады алтай уксаалыг меринес ко-ларлар-биле, инек малды симмен-тат бугалар-биле хайнакташтырып, уксаалыклары экижиринче углан-ган баштайгы бажы кылдырган. Малга чөм белеткээриниң планын колхоз эртен чылын бир-ле дугаа-рында ажыр куусеткен. Белетке-тинген сикен, сикостуң куурамы амгы үеде колхозта арын, а малдын кышкы байдалы дыка эки, ооң чам тоду менди алдынып турар.

Мал ажилының продуктуларын бугудер болгаш күрүнеге садар планларын каш чылдарын дүргү-зүндө улаштыр утуп келген «Боль-шевик» эртен чылын күрүнеге ыт садар планын 101,3 хуу, сүтүнү планын — 101,3 хуу, дүгүнү — 100 хуу кылдыр хуусаа бетинде куусеткен. Колхозта мурнакчылар-ның — артыл бугудуңгезиниң шо-баннарының хуураанын улам өзүп турар. Чижээ, 1964 чылда бир инектен-не 1300—1400 килограмм чедир сүтү сагган К. Матпадал, З. Ооржак, чүс хойга онааштыр 103 хураганынын бүрүн доруктурган О. Достай-оол, бир хойдан-на 2 ки-лограмм дүктү кыргадан Д. Хоомуш кышкы мурнакчылар планын даа-жыларын кууседиринге болгаш төрөз колхозууну экономикаын өстүр-гөргө боттарынын төлөптүг үдүп кирип, күженишкенин ажилдаан-нар.

Колхозтуң мал болгаш чер ажи-лында бо баштайгы дээр түнел-дер-биле чөгөшөтүр, тудуу, суур-жула болгаш чагайжылдыга кел-рөндө база шору чедиринкилер чедип алдыган. Чижээ, 1964 чылда чуртталганын 14 чаа бажынарын, бот-орула-чарыгалыг 2 брига-дарынын төптөрүн туткан, 40 орун-нуг уруулар салын ажилгалга кири-ген. Амгы үеде малчынарың бич-чин чаштары ол чыгып, чырык сал-та шөлзөн, аас-кежиктиг мандып, доруктуп туралар. Көдөргө культу-рут амдырал-чуртталга дээр Тыва-да калбарган чарышка бирги черин элзеш, «Большевик» колхоз СЭПН обкомунун болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелинин шалчир Кызыл тууган чаалап алган. Кижилер-биле ажилды экижикенингиң түнелдине, колхозчулар орту-зунга күш-ажылдын сагылга-чурунун бөдөөнүн, оларын илелелин чорутуң көдүрүлгенин онзаап дем-дөлгөзүп чутула.

Чүтле Барың-Хемчик районга өвөс, харын-даа бүтү республикага хоужаңдай ажилдыг деп санатты-гып турган колхозтуң экономикаын көдүрер тараа-биле партиянын чу-гула даалганын болгаш колхозчу-ларын улуг илелелин комму-нист А. Шалының багай өвөс күсү-дип турарын үстүнде түнелдер, фактылар херечилеп турар-дыр. Ил-чалажык, оон удурутгалың-биле большевикчилерин 1964 чылда болгаш бо чылдың эгезинде бээр че-дип алган дээр түнелдер — ол дээр, улуг даалганы кууседиринче, колхозтуң экономикаын көгүдө-ринче чүтле баштайгы бажы-дыр. 1965 чылда артында ажил-ишчилеринин мурнуңа улуг сорулгалар туруп турар.

Оларын бо чылын шийтирлээр. Чижээ, колхозта малдың баш саны 1964 чылда шоолуу өспөз, продук-туу чамыс болган. Мал ажилын механизастары чутула ажил колхоз-та дыка саадаан. Сут-бараан фер-малары, бот-орула-чарыгалыг хой-жы бригадалары бо чылын бүрүн механизастары «Большевик» кол-хозтуң ажил-ишчилеринде, олар-ның удурутчуу коммунист А. Ша-лыдан негеттинип турар.

А. ДУРЖАА.

Бистиң чуртүвүска коммунистиг бугу-биле ажилдап, чурттары дээр ажилчы чонкуң шимчээшкени эгел-дээр оонаадааны 159,8 тонна кылдыр ажыр куусеткен. Маага бы-жыг чөм-сууру кышка узур белет-көө. Оон ачымында, кыштагалаш-кын багай өвөс эртин турар. Мында мурнакчы сазычлар Т. Бүрүнмаа, М. Биче-оол, Г. Тогакпан, Т. Са-жыг олар быжыгалаан инек бурзуу-ден 1285—1750 килограмм чедир сүтү сагылаан. Ферма бир инекке онааштыр, 1963 чыл-биле деңизге, 228 килограмм сүтү хойну сагган. Бо бүтүн барымылаан, ол коллек-тивке коммунистиг күш-ажылды фермазы деп атты чылдың төңүрү-де тымыскай.

Коммунистиг күш-ажыл дээр де-мисежиң турарларын хуураанын ын-дыг яны өзүп, ол атты чаалап ал-ган коллективтерин, кижилерин ажаа төлөптүг болуп турарын барымылаалар бисте хой.

Моон-биле кады бо ажилда четпес-терин дугайын маада база чутга-лаар алаар. Республиканын ажил-агынын кол азыры болза мал ажилы. Ол хиреде малчынарын ор-тузунга коммунистиг күш-ажылдын шалымчалары дээр демисе дыка колхоз негетер турар. Совхозтарда сут-бараан фермаларында, хойжы бригадаларда чүтле 13 коллектив ол атты чаалап алган. Ол демиседе чүтле 896 хойжулар болгаш сазы-чылар хаара туттуңган.

Өвүр району — мал ажилдыг. Ил-да фермалар, бригадалар, малчынар арын. Илчалаа-даа коммунистиг күш-ажылдын коллектив дээр чүт-ле 2 сут-бараан фермазы демисежиң турар база коммунистиг күш-ажыл-дын шалымчалары дээр чамгы-даа малчы демисежиң турар. Шынын-да өвүрде мал ажилынын мурнакчы-лары хой. Хамык ужуз болза, олар-нын ортузунга социалист чарышты организастанып, оларын ол херекче көдүрбей турарында. Ол мышка «Сукпак», «Тыва» совхозтарда ком-

мунистиг күш-ажыл дээр чамгы-даа коллектив демисежиң турар. Оон мың чамык ажил-агыларда бо шимчээшкенин профилел ком-теттериниң болгаш еске-даа хой-ни-ти организацаларың талзылаан бугу-дуртпайн, мында хаара тут-туңган коллективтерге болгаш кижилерге чотугуру дуулаамчы көргүс-пейн турарынын ужурунда хой-хей коллективтер дыка үр-е иштинде демисежиң турарларын санында ту-руп турар чүтүл бар. «Тес-Хем» сов-хозтуң өртөндө 1 дугаар сут-бараан фермазы ол ат дээр үш чыл дүрү-зүндө демисежиң келген. А мында байдал бөгүнге чедир экижизен, Ферма күзүн күзүлдү-даа чедип ал-шылаан, каян оңу чедип алары-даа билинмес. Ажилчы комитети-ниң даргазы эш Шинит, анаа дирек-турган эш Чамбаа бо бүтүнү көрүп тура, боттут хемчеглер албаан. Мындагы ажилдыг кижиктер чүтле мында өвөс, харын еске-даа ажил-агыларда, районнарда бар.

Коммунистиг күш-ажыл дээр де-мисел — социалист чарыштын чаа, онаагай хевир. Кижилерин ол чүтле коллективтиг болуп чорукка, ча-гызы — шуптуу дээр, шуптуу — чамгызы дээр деп принципти бугу-таар ажилдап, чурттарында чам-чыктырып турар өвөс, харын хамык-тың мурнуңа күш-ажылды комму-нистиг бугу-биле көрүне чачыкты-рып турар. Ол чачыкчаларын ачы-зында, күш-ажылдыг бугуруучулуг бедир, чурттуң экономикаын быжы-тып, коммунистиг нийтиледип тур-гарынын херек чыл эртен тудуу шапкынчып олтурар. Илчанаан ол шимчээшкенин массалыг болдурун, оон бугу тала-биле деткири, оон кижичилериниң чедиринкини ажилдарында, чурттарында таар-чылыг байдалдарын тургузары — профилел организацаларынын тү-дөлгөзү.

С. КИРОВ, көдөз ажил-агы ажилдакчы-ларының профилел обкомунун даргазы.

Малчындардан медээлер

ӨВҮР. «Кызыл туу» көзө ажил-агы артынын девискээринде хар чута. Кыштагаларда сикенин чет-чир кылдыр чедирген. Ынчангаш малдык кышкы байдалы эки.

Бо хүнерде хойжы бригадалар-да мал төрүп эгелзэн. Чыраа-Ба-жы бригадаларын төрөө 509 хою-нуң бүтү хураганын камгалар аалыган. Көк-Тейде хойжулар 480 хоюнуң 482 хураганын чидирг чокка камгалар алган.

Д. СЮРЮН.

Колхозтуң баштаар чери хой-жуларга дуулаагыр сакманши-терин белеткеп үндүргөн. Дус, ке-росин, халат, лампа, инекке эд-чинектиг малчынарга херектиг чүдүлдерин бүрүн хандырган. Рай-поуң автолавказы малчынарга барып, массалыг херекчилеп ба-раанын салдылар турар.

Хойжуларын аразында Ооржак Калгажы 120 хойдан 120 хура-ганын, Ооржак Ооржунмаа 190 хойдан 192 хураганын бо хүнер-де алган.

О. АНГЫР-ООЛ.

«КОММУНИЗМЧЕ ОРУК» кол-хозтуң Улаатайга хойжы бригада-нын 627 хою 631 хураганын тө-рөз болгаш олар бүрүн-биле камгалар алдыган.

Хойжулар М. Доржу 160, М. Ке-чил-оол 150, Намбар-оол 113 ху-раганын бүрүн камгалар алга-лаан.

К. НАМАЖАН.

БАРЫН-ХЕМЧИК. «Больше-вик» колхозтуң №1 хойжы брига-дазында мал хууш кыштагал тур-рар. Хойлар январын ийги чар-

тында массалык-биле ооллап эгелзэн. Ам бүгү төрөн 296 хой-нуң 307 хураганы камгалар ал-дыган.

Хойжуларын аразында Ооржак Дамды-оол 129 хойдан 137, Саа-Бады 78 хойдан 80, Донгак Көгө-реш 28 хойдан 30 хураганын кам-галар алган.

Д. СЮРЮН.

БАЙ-ТАЙГА. «Тээли» совхоз-туң Бай-Тал салбырында хойнуң кышкы оодажынын массалык-биле чоруп турар.

Бо хүнерде салбырда нитиңи-биле 1955 хой 1965 хураганын тө-рөө. Шупту хураганын мендиз-биле камгалар алдыган.

Бирги хойжы бригадала Даржаа 141 хойнуң 143, Конгар 137 хой-нуң 140, ийги бригадала Эрелчин 203 хойнуң 205, Калар-оол 138 хойнуң 138 хураганын менди кам-галар алган.

М. ТАРЫН-БАЗЫР.

ТОЖУ. «Май 1» колхозтуң мурнакчы малчынарының бирээз Кол Маакыевич Бузайык бо хү-нерде 400 баш анык жертерин хууш кыштагалдып турар.

Эш Бузайык 1955 чылдан бээр малчы болуп ажилдап келген. Ол үениң дүргүзүндө төрөөн колхоз-туңга хой-ле малды өстүрүп бер-ген. Малчынын Чумурут деп чер-де каларып турар иртерти семес, оларын азыраар сикен, сикос чег-чир. Мурнакчынын ады ам кол-хозтуң Хундула салбырында кирген.

К. БИЧЕ-ООЛ.

НАТУРАЛИСТЕРДЕ

№1 школаның анык натуралис-тер болгунуң кичээлери солуң эртин турар. Болгунуң кижичиле-ри «Малотка» деп библиотеканы тургузуп алганын. Башкы Клавдия Куприловна Утеваның удурутга-зы-биле зоология, анатомия, ботани-кага хамарышкан материалдары урутар чымы эгелзөөнөр. Агы-материалдары темалар айы-биле үс-күдзүн. Чыгынган материалдары урутарга немерде көргүзүлүп кыл-дыр ажилга эгелер бедир.

Картон сазының иштиги тала-зынга солундардан, журналдардан, номнардан алгалаан чутула мате-риалдарын чымыргылаан. Ол ыш-каш биология уругуна кожар лото-ну ажилгап турар. Ында 40 ажыг-ыны-бүрү чуруктар бар. Олардан дигр амытанарын, арга-арыгын болгаш еске-даа хевирлерин тургу-зарында урутар өөренип алганын.

Болгуде 16 уруулар киржип ту-рар. Клавдия Куприловна урутар-нын сонугралын көдүрүп, биоло-гияга бажыг билигил болурун чед-ип ап турар. Дүржүлгалыг бажы өөрелде чылын эгезинде бажылар билин бедирлерин Москвада топ институтуна барып, ай хууса-гып курсту эртен. Анаа Москва школаларында өөрелде-кижиңилег-гелг ажил, кабинеттер дөрлөктө болгаш школа чанының участока-ры-биле танышкан.

Н. ВАСИЛЬЕВ.

Шалыпкын ажилдакчы

Кызылдың бирги поликлиника-зының клиника лабораториязын-га яны-бүр аарыгаларга хамар-ыштыр анализ кылдырар дээр кижилер хүнүн-не дыка хой бо-лур. Анаа чүтле хоорайдан өвөс, харын республиканың районна-рында-даа келген кижилер ко-вар өвөс таварышкылаар.

Кижі бүрүз ажилхерөөн аайы-биле далайып чоругу ужу-рунда лабораторияга ажил шагы-даа эрте эгелзөр. Оон мың кел-ген болгаш келер кижилер хой болгаш-биле ажилды (анализти) дүрөн болгаш ылан чорудары негеттинер. Клиниканы ажил-дакчызы Анна Александровна Фесенко анализ кылды ажилыга кайгамчык мергежэн. Анаа ол 20 ажыг чылдар ажалдап келген болгаш чонун бүтү-нिति хүн-дүлелди-даа чедип алган. Оон кады ажилдап турар өөрү оңу «Бистиң шалыпкын ажилдакчы-ыс» деп нактап турары-даа та-варыла өвөс.

Чонунга элдек, бо биче сет-кидиг ажилдакчы кижилерин кады дээр шүүт бердинте-биле улуг дүржүлгалы-даа чедип алган болгаш анык ажилдакчы-ларга арга-сумелиг болуп турар. Анализ кылдыр харысалаан ажил ажал. Аарыг кижилерин таарыштыр өмзөри анализти чазыг чок шын тургусканын даа кыл-малдары дээрин Анна Алек-сандровна мың билип турар.

Болугун чагай херөөнө бугу-дур бердинген болгаш хой-ни-тиги ажилдакчыны Анна Алек-сандровна Фесенкога оон коллек-тив чоргаралын турар.

О. ЛАМА.

„МАЛ СҮРҮГ МЕНДИ ТҮР ИЙ“

РЕПОРТАЖ

Быштын соогу узаваан, хар бе-лен чок улуг бөлөжөк. Кара-Чыраа дээр дегем ховуңуң ишти, ол-бо та-лааларында ооргалар час киририңиң демизан көргүс берген: мурнуңа ак хыраа ажыг абал берген оор кезе-кезек кара чыраалар ол «халааны» өскүтүпкеш, карары чыдар ана-рылаан; дус караа дег кыланаан-тар бүргөз турар терезинер харын озаалдыан, саргарып чыткылаар; орук хамыларын, залбый тирткан истерин шала имистелчек-даа бол, хүн караа бүдүү шонупканындал ында-мында ойбуннар бүдүү бакы-лап келген.

Чымштыг узун кыш догул, чыл бажы өлгил келгенин бо демекте-ри малчыларын сеткини чарыш кылдырып ээр. Илчалажык чамыа берге үзөт, мал төлүп менди алыр дээр харысалагы-даа, өөрүчүгү-даа шудуру демисел малчынын ба-залыг ээлэй бээр...

Колан чогуңда далбылдан каан ийлерде ийи кезек хой уттаң чо-раан аалдын өлзөгө келдиңиз. Ча-лаагы калжаада база ийи узук кылдыр калжаалап каан хойлар кулак уук

2-гын АРЫН

1965 ч. февраль 14.

кылдыр, алгырышкан туралар. Бо кыштагда Танды районда көдөз ажил-агынын дүржүлгө станциязы-нын суураалган чоручу хойжуу Оюн Арачмыновч Ноокай кыптал турар. Хойжы калаа-биле база ийи сакман-шик-биле кады хой калжаа-мында турар. Менделештенис.

— Мал сүруг менди-ле түр прят бе?

— Менди түр ий — деп, киживис сергээ кончуг харылай-дыр. Тыва улустун шаандан бээр мал мендиз айтыржыр чаңчылы малчынарда тө-вөр артышпаан, ам харын, мындагы кыш ажим, мал төрүп турар үеде улам ханы утка-шымарыг апарган. «Мал сүруг менди түр ий» деп ха-рымылаарда, малчын дыка-ла хой чү-вөн эргий бодап каалтары чутга-жык. Кара-Чыраада бистиң чораны-ыс беш кыштагда хойжулар ол мен-ди сөзүн чоргар харылап шылаар-даа болдулар.

Оюн Ноокайнын козанында 860 төрүтүр хой бар. 444 хой төрөөн, оларнын 461 хураганын менди. Чангыс-ла, мырнай дөптөйжй бер-ген деп болур хураганын шөйүтү-зү долгашкан, өлгөн болду.

— Янаа 1-де бир хураган төрү-түнгөн соода, дун-хун-да, кыйл-чансар-лаа чок, то калп-ла туралар. Кезик ажа хона берди, мынчап баар-

та чүгээр апар чүвө — деп, хойжу-зус мынды.

Хойжу бажыныңе чалаа-даа, ка-жаалаарже кирип көрөөз дийтинес. Хураганын турар тепякты үш утуп-каан. Доруга берген хураганын сик-кен, сула чиген, дус чылгаан, сүт ишкен, а оон бичелери узун-даа чы-дар, дешкилежиң-даа турар. Мыр-най бичелери клеталарда илери-биле кады. Кажаа дегем, курага, чылыг, дун-хун иштинде сайтылаан хып турар. Ону көрүп турувуста, дуулаакчы каларчы Оюн Ланзым оларда хойдан база үш хураган че-дирип келти.

— Мындагылар-да болгай, чай алдымбар-да, дун 12 болган чүвө, ам база-дыр, көрөм. Дуу кажаада дол-гыс бергенери мырнай эңмежок — деп, Оюн Арачмыновч арай чоргаар чутгаалай-дыр. — Хар улуг-даа бол-за, хойнуң күжү семес, төрөөн хой-ларын чамдыктарынын хураганын-ды 4—5 хонукта неэиниң сүдүн төт-төс-тир. Чам хураганын хойларын тургузур азыраал, хураганы дөрү-дү бергенерин бички кааа чер өтү-каргаш чегерип, а төрүтүр элсек хойларын далбылаан черге откар-ган, немей чегерип турар бис. Ша-чангай хой дөт болук боор тура-ры ол — деп, хойжу тайлыбарады. Хүнде бир баш хойга, хураганга онааштыр 200 грамм сула, 500 грамм

көк сикен, 2 кг силос бээр болгаш саванын кызыгар чок бээр. Сүг үр-гүдүч турар.

Чөвөр чыл ажим хой малдан кез-ген дүржүлгалды хойжы Оюн Арач-мыновичиниң малдан турар хойлары-ны күш-денгилдези-даа семис, мал чөм-и-даа четчир, кажаа-хоразы-даа эки болду. Ол бугуле оон шыныч дуулаакчылары — сакманшиктер-нин, дуулаакчы каларчынын ууу-улуг дээрин хойжу чутгаалды. Ылангыя анык сакманшик Ольга Оюн, көдөз ажил-агы техникумунуң ында практикалан турар сүругула-ры Татьяна Сат биле Екатерина Юргенин кызып ажилдап, дүргөн мергежи турарын ол өөрүшкү-биле чутгаалады.

Кара-Чыраанын еске-даа хойжулар-ында байлаа эки-дир. Анык хой-жы С. В. Чудумунуң козанында 625 төрүтүр хой бар. Олардан 391 хой тө-рөөн, 6 хой ийстөөн, ыланган 397 хураган хорамча чок алдыган. Аны-жы хойжу мал чөм-и-биле кады мине-ралдыг чегерини база ажилдап ту-рар. Хойларын күжү семес болжа-жык, чамдык тогулар хураганын тогурубайн баар деп, хойжу дүвүр-ек-сиз чутгаалаан, топпас хураганын шымыр хойларга чачыштырып, ха-рын чамдыктарын ийстей алып ап турарын чутгаалады. Ол мышка, ху-раганга ижирит сүт бээрин станция

уудуручуларынын саададып тура-рынга хойжу хоумалп турар.

Бо черде чутула айтырып болду. Хойжы О. Ч. Доктукуунуң козанында 450 харын дүктүг хойларын 282-зи төрөөн, оон 319 хураган алдын-ган. 38 хой ийстөөн. Ийис хураган-нарын иелери болгаш тогу хойлар хураганынын база-ла тогурубайн ту-рар. Мыңа хой хураганынын чагыш-тырары берге херек. Маага хойжу-нуң дүржүлгалынын өвөзжө база са-лардыг болбайн аан. Кажаа ишти ө-лзө, чегерини таарыштыр бээр ба-за чегей, ыланганш малы менди бол-жажык, хойжуңуң хоону арай үнлү-рай.

Оюн Сузавич Дажысынын респу-бликаның дыка хой малчынары аян билер. Оон амгы колан хою эң-не хей — 1174 төрүтүр хой. Оон 900 хой төрөөн. 920 хураган менди алдыган. Чамдык хүнерде 50—60 хой төрүп турарын чутгаалаар-ла, ажил кайы хире шынгыс бооп турарын, малчы болгаш оон дуулаакчыларын ч

Чоннун негелдези

Улуг-Хемниң «Улуг-Хая» сох-хонун хайыракан салымы рай-онун хой чурттаагы суурлар-нын бирээ. Оон 40—50 км ырак Ыжым, Сенек, Темир-Суг-дөн шыкаш черлерде база-ла хой мадчынар бар. Бо улуг девис-кээрде чүгө чаггыс медицина амыдагыч амыдап турар. Ол чааскан хайыраканны ырак-чонунга четтикпей турар. Мону барымдаалап, хайыракан суурга ийи эминин, Ыжым-Оруунга эм-нелге пунктуун амыдагыч чон негеп турар.

Т. СУНДУЙ.

БАШ ТААРЫР ЧЕР ЧОК

«Бажым дугу ач чели-биле дөмөйлөштү. Бажымны таарып берип көрөм, эжим» деп, Бай-Тай-га районун «Мурнакчы» кол-хонун анык колхозчуу Дон-гак Биче-оол мензе чедиң келди.

Бистиң Шуй суурда ол чижек-тик кижилерин кайгызып ол эрээ.

Бус-биле нидер, үш олоз чу-нар бажымны бир өрөөн баш таарып чер кылдыр белеткээ. Колхоз баштаар чери, көдөз Со-вет мынчага чедир аңа амы-даар кижини тыппаа. Шынын-да ындыг кижилер бисте бар бол-гай.

Шуй суурнуң чунар бажымны-га баш таарып мастериң тур-гузары чугаа негеттинип турар.

Д. ДАСТАН.

СТОЛОВАЯ ЧҮГӨ ЧОГУЛ?

Тес-Хем районун төв Сама-галдай столовазының чеменир залыңа кире бээрге, оод соон-дан кижиниң чөм чир хөвү оо-кундулар.

Чемни чагыдып алгаш, чымык-тар аартып дээрге, сагыш ыш-каш чүгө кайда боор, чөм база соок, чыбай болор.

Залды долгандыр көөрге, ийи улуг контрамаркалар, бус-биле нидер батареалар бар. Оларны чүгө одаас чүгө ийи.

Чеменир дөш келген кижилер бөрү, тон-биле саспайыр олтургалар.

Тес-Хем районо баштаар чери-н Самгалдайда столовазы ка-жан чымыр ирги?

О. ОХЕМЧИН.

ШИИТПИРЛЭЭР АЙТЫРЫГ

Суг-Бажы суурнуң мадчыны аш-чөмниң болгаш үстүрүнүң чугаа бараанары-биле чонун үзүктөл чок хандырылга таарымчалык барымдаалап, Сесер-линг сельхозунуң хандырылгазы-га киирери-биле хой удаа дилет-ни Каз-Хем районун «Совет Тыма» колхозунуң колхозчулары кирип келген. Каз-Хем районо дарагзы аш М. М. Шамонина чон-нун ол негелдезин өөренип көр-бөй турар. Харын оон орунуга өрө-самчыдал кылдыр, талеп чок, арагачы, оор Гулаева мышка кижилерни магазин өргөлектинге кирип турар. 1964 чылда дөрт сандыгы халашкан. Магазин үш ай ажыра амыдаалап. Баранчы Кызылдан Сары-Сеп чедир 90 км сөөктөш, дөдү Кызыл чанын-да «Совет Тыма» колхозче 60 км сөөктүң келир. Мынчага бө ай-тыргың дариш сайгырып көөрү күзүңг.

Каз-Хем районун харылзаа контроларының начальниги аш Шамонин Суг-Бажыга амаалга кассасы ажыра деп аазаашкын кылганда бөр ийи чылдың чү-ру болуп тур. Начальниктиң аа-заашкыны мынчага күзүңгит-тир.

Суурнуң чурттаачылары аш-ка-зын Кызылга азы Бурен-Хемге шыгжалып турар. Пособие алыр-нелер ашканын Бурен-Хемден ба-рып алыр, послыканы ол черлер-ге чедирер, оон барып алыр. Бо чорук чонга дыка таарымча чок байдалды тургузуу турар.

Суурда эмнелге пунктуу ажылдап турар-да, чамдык дүр-ген дуза чедирер азыглар бол-ган оола-ониз болганда чанын-да Кызыл-биле харылзаашып шы-гас, мындагы ыракта Сары-Сеп-биле харылзаашып. Оон дүр-ген дуза келзе келир, келбесе колхозтун машиназы-биле алы-нелер деп каар.

Суурнуң чурттаачы чонунун негеп турары болза, салыг, сто-лова, улук белеткелинин тала-зы-биле Сесерлинг сельхозун да-мыштыр, а эмнелгенин дүрген дузалың болгаш харылзааны Кы-зыл хоорайдан дөрт хандыраа кандыгы деп чон санаалар ту-рар.

Д. ДАРМАНАА.

Хойжунуң хомудалы

Барын-Хемчик район Совет-ини депутат, «Большевик» кол-хозтун алдарлыг хойжуну чораш-конуй Чанзанов Ооржак чыг-дап аараан. Алдарлыг хойжо бо-дунуң кадым экижидип алыр со-рулга-биле район эмнелгенин-ге каш удаа келп турган. Район э-минчери Ооржактын аарым тоом-чага алабын, орун-дежек чок дөш сүмү эминиче дөдү чо-рудуптур. А сүмү эминиче оон чагыс-даа эмнел көрбөзүңгө ол ханым-биле хомудал чугаалап олурар.

Н. НАРА-ООЛ.

Ажылы багай садыгыңы

Барын-Хемчиктин Аягыты салырынын садында чонун хун бүрү херегээр бараанары: шай, таакыч, от, саван, аш-чөм аймак бо-ла ховартай бээр. Чам-дыкта чок болгулар. Оон уда-мыдан бараан саарылгазының куусалдези кончуг куду деңиз-де.

Садыгы Хертек Сереноттун уругуң чагыдып алыр, үсес, ынак бараан— арага. Бодунуң кадай-биле арагалааш туруптар.

Садыкта кире бөөрге, шаланын, ханаларын, пеканын хир-ча-мын кижилер бар. Арта хөлөг-линг кара кылдыр көстүр. Дөдү-кан бараанарың «тос кыт до-вурак тудуп чий берген», чаа

өчүн мыкыныкпак турар.

Аягыты суурнуң чурттаачы чонун садыгы Хертектиң бо чо-руунга улуг хомудалын илере-дип турар.

Хертек Сереноттун харымса-га чок, арагачы чорун амыдап, оод салымчы чык хундус бе-зин оор кире бээр. Ол ажылдап эгелденген бээр үе эртпаш.

Салыгы ийи удаа оор кирген. Ам салыгын хаап каан турар.

Хертек мышка арагачын, ни-тинин ажылын ак сеткил-биле кылбас кижилерни Барын-Хем-чиктин районо баштаар чери амыда хундус ап турары мыр-най өлөп чүгө.

С. КУУЛАР.

Килдик Александр Иванович суд-ка кирген черектерин ой-шаанда шы-ны-биле тодаралып көр дөш улуг, биче калдыг-даа херек буруун ыла-вылаалыг болгаш үндөмөлдүг көр-дөш бүгү күжүң салып, совет хо-лу-дунуң ийи чыгыш чок кам-галачымы болгаш сагынчымы апар-ган.

Мынчаган хооруксунуң, пар-тия, комсомол хооруктарының кол-лективтери, ажычтын коммунисти-Александр Иванович Бондарев ба-за дагың хоорайның улус судунуң улус төлөөлектиң чагыс эр-сет-килдиг сонгаан.

А. ЛЕПЕШКИН.

ХУНДУЛУГ ПОЧТАЧЫ

Алдан зарга үзүп чорур аш-ка-жи артыкчаан солунары ала-тыртыш, бажымнарга үлөп берип, ында бижитинген чүдүлдерин кол доңчулалы таймырлаан каап, чүнү баштай номчурун сүмөлөп чоруп турарын ким көрбөз боор. Ол болза, «Талы» совхозтун бирги салбыры-

да почтачы Достай Салчак Ходу-шевтиң дүр.

Улустун чагыдаларын болгаш ча-гааларын ой-шаанда чедир берип турар Салчак Ходушевтин аш-ка-зын Хавак, Дөң-Терек суурларын чур-таачы чон кончуг хундулар.

Б. БАРБА.

Бир-ле катеп, Байч-Жилине болгаш Республика деп улуг чурт-чуларын тудушкан чериңе, Эгелес атыг шөлге (Будапешт) артың чайың сонгалары ойла-ойлаң, долгануң шөлү түрелип калган аажок улуг бажымны, эр-межок бокту болгаш бузук туду-буларын чайлаң ийип чоруп тур-ган буздоруну чуртка тыр-тырып алган кижимен.

Херектен мензе мынч дүр-эс, чамык арынга долбанар-лыг уруг челиң келди.

— Кыма чуртк тырттырып турарыңар о? — деп, ол айтыр-ган, чугаалап турда, бир эвес Будапешт хоорай эвес, а кижим тур-ган чүгө болза, ону мензе хун-наалың аш оон карактарыңа илдең болду.

— Аңа-ла, бодунга тыргы-рып ап тур мен — деп хайылаан мен.

Шыңгаларың көргүзүп көрүңер деп, ол менден дилдеди, ону көр-гөш, хуучурун көш, илдеген хон-биле чугалай-дыр.

— Бистиң Будапештиң даңык-кы кижилер шак бо мышка үр-елик турда көрбөз болза кылдыр күзөр кижимен ийи.

«Эржебет» деп эрги көвүрү-нүн далаа берген бузундулар, хөөлөни берген Наполеон театрың бажымны, Бүдөш шиб-ниң бузундуу шиб-ла-ла чуртка тырттырып алган кижимен, сон-да чаа «Эржебетти», чаа Напо-леон театрың, чаа метроноу биза мындагы чуртка тырттырып алыр мен деп чугалап четти-пей чорум-ла-ла, ол уруг хаа көрүп берип, трамбай иштинче кашпайы сүргөй кире халык бергеш, менче хөлүн чайы.

Будапештин төрөз хоорайы-га мына болган ону аажок хун-далаарлар. Эртен чылдың ноябрь-

(Будапешти Совет Армияның хостарыңдан бээр 20 чыл болган)

да хан аңа чораш, чаа тудуп аажок, амыдагы кижиге «Эр-жебет» көвүргүге килелерин хойу-биле төктүп чоруп турган-нын черчиги болган мен. Ся-тыр, каш хонук иштине аңа Будапештин бүтү чонун чорашың болган.

Мыңаарга чайың муң-муң бу-далешчилер, ылаңгыла амыда-ар хурестерин, носидаларын, ку-сти-хайларын тутулап алган. Галлер дагың муңуң талым элдеңге амыдап турган баа көрүм, аңа болза чуртту хос-ташын бээр 20 чыл өр-биле хойштыр байыраалың парк турар дөдү ол. Суббота болгаш өскөргөсө хундеринге наймы-далың чурттаачылары 60 мил-лион фонтан акша өртөктүң ажы-лы кылтып турганар.

Ач 20 таргың кижилер 1915 чылдың кыжымда Будапешти көрбөзүңер. Дөдү ужурашкан уругуң баа-ла ону көрбөз. 1944 чылдың декабры совет коман-далың бо наймыдалың чур-таачыларын көргөзүлгөн, ма-иеримың болгаш културалың үн-елик чүдүлери урваалыңер деп кийгиримен немен-фашисттер шери-гэр хундус албаан. Ол кийи-ринга элэр бузар араатанзы-биле харылдап, совет парламент-терлер — капитанар Н. А. Оста-пенко болгаш Н. С. Штейн-ооларын Будапештин чогууга болгашыңа каапканар. Фашис-тер Дунайны келжидип бүтү а-вургаарын буза теңисилепкен.

Чуртталга бажымнарың барык дөртүң үш келчин үргөйең кал-ган Будапештин ол үдө чурттуң бүтү продукцияның чарымдалың хойуң бодуруң турган бодуруңе-

Будапештиң байырлалы

лерин фашистер үптөп алгаш барган — оларын дершелдерин барымы чүкчө сөөртү бергаллаң. Будапешти хосташыңың сонда хоорай катап тургустуңа бөөр-инге каш он чылдар негеттиңер апар деп хой-хой кижилер мыңаар са-нап турганар.

Бендр улус арге-чагырганы хо-дунга ап алгаш, мыска хууса иштине экономикамың катап тур-гузуп, дайынның таарымтың ба-лымы экиртип ап шылаан.

Бендр наймысдала база катап төртүтүңүп келген. Дунайны кел-жидип көвүргүзгөсө база кыап тургулап келген, аларын хой хойу совет шериңдерин дуза-мы биле туткан, транспорт болгаш коммунал ажыл-агый катап тур-густуңа, чуртталга тудуу дел-герсегей-биле калбарган.

Он чылдар дургунуңа 110 муң ажы-чаа квартиралар туттуңа, элэр-же 300 муң будапешчилер кө-жүп кирген.

Чуртталга бажымның ай-тырымы шийитириңиз биске эң чугаа соруга — деп, Будапешт хооросоведниң даргасының ора-лакчы Лайош Келемен бис-тин-биле беседаныңа чугала-ды. — Мону шийитириңизге беш чыл-даа эвезиң болуп магатч, чүгө дээрге улетпүр бодуруңе-лер ам-даа хой менчиктиңер.

Барык ийи миллион чурттаачың хоорай дугайында чугаа болуп ту-рар-дыр. Мону ужурунда чурттал-га тудуунуң айтырымың болза чаа-гайжымалга болгаш хоорайлаң лашкаар черлерге улетпүр боду-руңелерин тудуруңе уланган еске-даа хемчегер-биле хойш-тыр шийитириңиз апар бис.

1960 чылда венгр чакан «Бу-

дапешти болгаш оон кылытарын чаагайжыларын чиниге ала-ны» бадылаан. Бо дээрге — на-ймысдалы көжүдөрүңиз Вен-грияны төөгүтүңде бир-ле ду-гаары бүтү талазың програм-ма болуп турар. Оз программада база бир чугаа чүгө болза, Бу-дапешти шийитириңиз ужу-дуга чок болуп турар бодуруңелерин өскөз көжүрүңер болу-дур.

Бо план ам боттанып турар. Чуртталга тудуу уламчыла-шаан, чаа чуртталга районнары — ылаңгыла Келеменде, Обу-да, Кебани, Пожешарны туду-ры көрдүңер. Персептивтиң план дугаар наймысдалың чуртталга фонтану 250 муң чак квартира-лар-биле четгелеттиңер. Аныг үдө тудуң чок районну тывары берге. Ленин болгаш Ракопи ку-лумчуларын белдиринде Непто-нал театрың эрги бажымны аш-таар ажыл шаг-ла эгелен. Чаа национал театрың Дөдү күлүм-чугаа тудуу, оон чанынча Анык-тарын 30 кыт бажымны, Ся-зылдер өрдүзү болгаш концерт залы база тургулап кээр. Мына Ленинге тураскаалы тудуп эгел-ден, апрельдиң 4-те — Венгрия хосташыңың 20 чыл оюнүң хундуг ол тураскаалы ажыра. Метро тудуу килин чоруп турар. Оон «Барын чүк — Чөөн чүк» деп шугуңуң бирги элчээ 1970 чылда ажылдагы киир.

Хоотун Будапешт чүгө үр-елиң элде алган чүгө эвес. Ол болза чыл-чылы-биле алгып, бе-лип, чартынын, аныксын ту-рар. Хостуг чуртталганың 20 чыл оюн ол — хундугуң бүрүн чек-телинкиңизге уткуп турар.

М. ПОПОВ, СЭТА-ның корреспонденти. Будапешт.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДАМЧЫДЫП ТУР

КНО-нуң кол Ассамблеясының сессиясы

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корр. С. Лосевтиң дамыдып турары бол-за:

КНО-нуң Кол Ассамблеясы бодунуң ажылында үр үзүктелиңизге белеткенмишаа, сонгаралдып болбас элээн хой айтырлар талалы-биле шийитириңизни хундус алган. 19-ку сессияның даргазы Квейсон-Секки-нин (Гана) диникатыңа болза: беш чурттар — Канада, Пакистан, Перу, Румыния болгаш Катышмын Шига-тар — КНО-нуң экономикагы болгаш социал чөвүлелиңиз чаа кел-жигиңери болган. Амдыңмында элеттинген алдыгы черге ийи курунелер — Гвинея биле Га-бон кирер болуп турар. Ассамбле-яның даргасының кылганы, төлөө-риниң санал-онын айтырар чорук ол ийи чурттуң каймыска-лаа бады-лаашкыны хой нурууң берип шыдаваан. Мынчаган экономикагы болгаш социал чөвүлелиңиз алдыгы келжигуңуң соңугуру дугайында кон-сультацияны Квейсон-Секки үргү-дүдүр.

КНО-нуң салыг болгаш хөгжүл-те талалы-биле конференцияны чин-гине секретарыңа Рауль Пребишти (Аргентина) бадылаан болгаш да-лай-же үнөр чери чок болуп турар чур-ттарны конференцияны бө чылдың август-сентябры Женевага эрттир-деп шийитириңиз. Дөдү келген аягыда дузалыңы көргүзүңиз болгаш ажылдап организастарың талалы-биле КНО-нуң чокку-чөөн чүк агенттелиңизни эрге-хулаалел-ерин Ассамблея дуураанымың чок-ка баа-лаа улааткан. КНО-нуң деле-гей шквалын үндөмөлдүг тургуз-гудайында чингине секретары У Та-нын реконструкцияны хундус алган болгаш дамырлар талалы-биле ком-митет, административ баа боджет айтырларыңың талалы-биле кон-сультацияны комитет болгаш КНО-нуң административ трибуналы дөдү шыкаш, Кол Ассамблеяның ийи дузалың организастары чаа кел-жигиңериңизге талалы-биле шийит-периңиз хундус алырны дараа-мында пленарлыг хураалга чедир сонгар-латкан. Ол хураал февралың 16-да болуп. Мыңаарга организастарың 1965 чылда боджет бадылаттыңы-же чедир агар чарыгдаларың 1964 чылдың бөдөмөлдүг турганыңдан ажырбай кылдырмын моон сонгар-даа бодунга чөпшээрериң чингине секретары У Тан дилээ.

Чаа дээрбечи халдаашкын

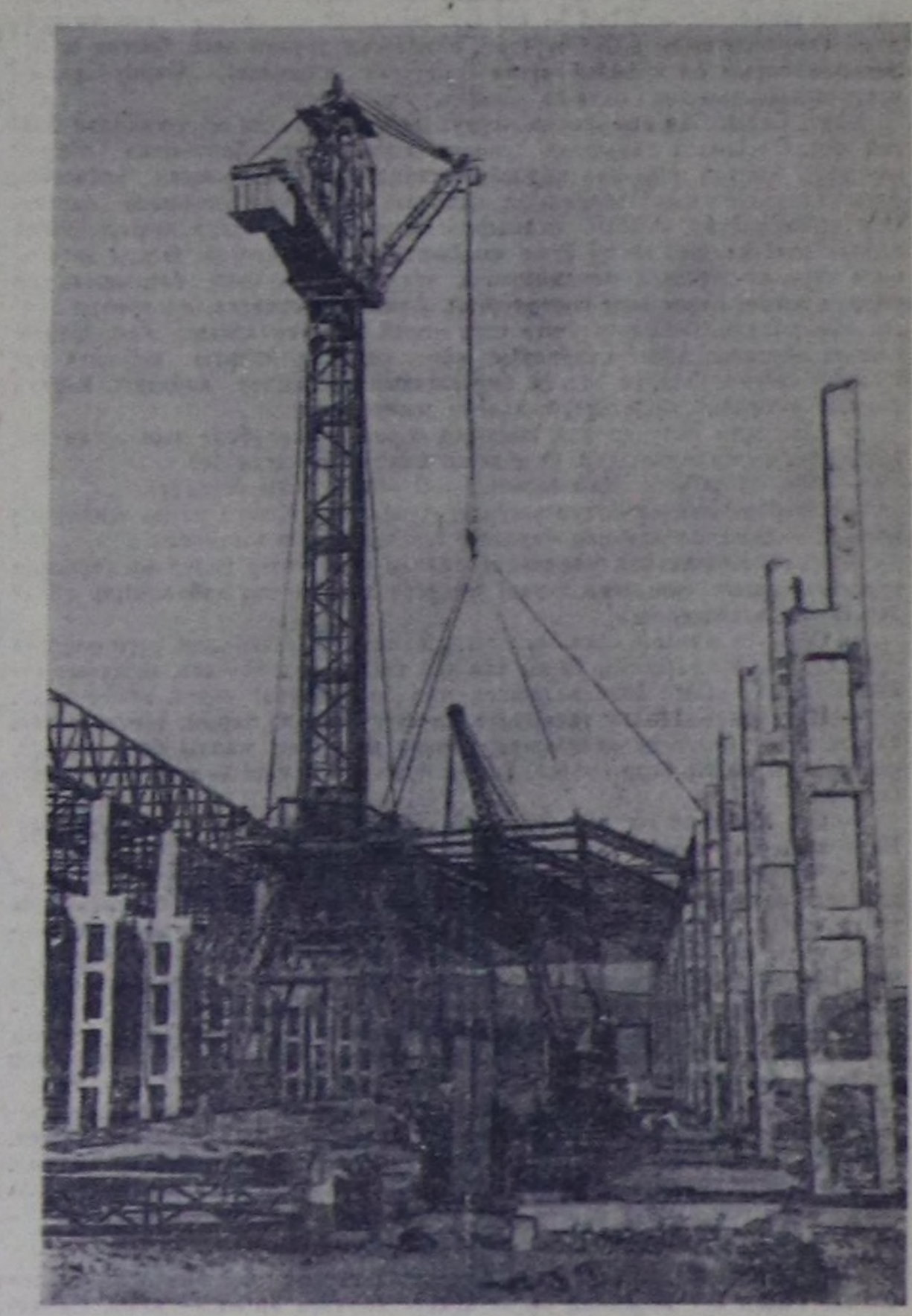
НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Вьет-намда АКШ-тың улуг шериг-агаар баазаы Да-Наганда туруп турар 48 бомбардировщиктер болгаш хы-дымчалары сөөлү беш хундуге саанын талалы-биле үшкү болуп турар халдаашкыны Сонгу Вьетна-мга кылгаш, Сонгу Вьетнамын элээн хой черлерин аш болгаш болгаш бомбалаан деп, Ассонштейд Пресс агенттедизин корреспонденти Да-

Тайбыңның херээнге салышкын

ХАНОЙ. (СЭТА). Ханойнуң бүтү солунары совет-вьетнам кады кыл-ган меделдедизин текстин парлаң үндүргөн.

Вьетнам болгаш совет төлөөлериң чугаалажышкыны эки түндүк-тер-биле доозулган, ол дугайың ка-ды кылган меделде херечилер турар деп, «Нан Зин» солун мурнуку чү-дүлүңе бижэе. Бо чугаалажышкы-нар ВДР биле ССРЭ-нин аразында найырадыл, бөт-болуңа дөткөмчөни болгаш акы-дунма кады ажылдажыл-ганы быжыгалаан, АКШ-ка баштаган агрессия империализмге удуу вьет-нам-совет эр-сетки каттыштырмал-ганы быжыгалаан болгаш марксизм-ленинизмге база пролетарың интер-национализмниң принциптеринге үн-өс солун үргүчүлөп бижэе.

Делегей айтырларыңа ийи та-лаларың үзө-боддаларыңын ийи-тин империализмге удуу, эрги бол-гаш чаа колониализмге удуу дем-селге түндөлдүг салышкын, Мур-нуу-Чөөн Азияга болгаш бүтү деле-гейге тайбынны быжыгалаарың херээнге салышкын, Азияны, Аф-риканым болгаш Латин Американың улустарыңың хамаарышпас чорун чаалап алырны болгаш быжыгала-рынга салышкын, социалистти-чурттарның тайбың тургузушкуну-нуң херээнге салышкын болуп деп, ол солун үргүчүлөп бижэе.

Индия. Харварда (Уттар прадеш штат) аар электри дериншинери-нин улуг заводун совет дузалыңы-биле тудуп турар. Ол бодуруңе «электростанцияларны завод» деп адап турары үндөң-барымдаалыг. Бус турбиналарын, турбина генераторларын, гидро турбиналарын, улуг болгаш ортумак моторларны база еске-даа электри дериншинериңиз сл бодуруңе мылып үндүсүр апар.

Ында тудуу ажылдары калбарып турар. Совет туснай эртемниңер индий инженерлер-биле кады ажылдап турар.

Совет Эвилели заводтун талевелин ажылдап кылган болгаш нарын дериншинериңиз чорудуп бээр. Индий инженерлерин, техниктерин, мас-терлерин болгаш мергежилдиң ажычыннарың улуу бөлүү совет боду-руңелерге белеткелди эртер.

ЧУРУКТА: совет краннарың ду-засы-биле металл конструкцияларны элтеп турары.

СЭТА-ның фотохроникасы. 1965 ч. февраль 14.

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Ам үдө республиканың девиска-рында, чер-чер Советтеринге сонгу-лаңдык белеткели дайнымышкыны чоруп турар.

Сонгула Дүрүмүнүн доктааткан хуусааның дугаар улаастарың төптөрин, кызыгдарларын тодаралып тургузарын республиканың чер-чер Советтери боттандырган болгаш ком-миссияларын тургузуу турар.

Улаастарың сонгула комис-сияларың кол соругаа болза, сонгула хундуге белетке, ол хун-ну организастың эрттирери болгаш бадылаашкының түндөлиң үн-дүрери болуп. Бо талалы-биле уча-стоктарың сонгула комиссиялары дараазында ажылдары кылып чо-рулар ужураң.

Сонгулада белетке талалы-биле улаастарың сонгула комиссияларың амын

Хамаатыларың сонгула өргө-лөп боттандырыңа кол чүл — сонгулачуларын шың дамызын тур-гузары болуп. Мынчаган уча-стоктарың сонгула комиссиялары оң дадылар парлаттыңа сонда, ону ханым, тодаралыңа чогуур хем-чегелери алыр.

Маңда кол чүл сонгула хундуге чедир 18 хал четкен намыз болгаш ук Советтин девискарында үргүчү азы түрү-даа чурттап турар бүтү

УЧАСТОКТАРЫНЫҢ СОҢГУДА КОМИССИЯЛАРЫ

дамызыңа даңыгы киирери бо-луп. Чугаа улааны солун кижилерин аңа киирбес. Даңыгы сонгула-ларны фамилияларын албайт чүрү-мү дугаар кылдыр. Ам болуп сонгу-лада 1947 чылдың март 14-чүн мурунда төртүтүң хамаатылар азы 18 харын долу хараан кижилер кирип. Майыкка 1947 чылда төрт-түтүң кижилерин чүгө чымын эвес, а ай, хунуң база айтыр.

Сонгулачуларын даңызын фев-раль айның 21-ниң хундуге бугу-ниги көөрү-биле республиканың бугу-ле сонгула участкаларыңа чарлап асман турар. Сонгулачулар даңыда боттарың фамилияларың ханым эгелээң хундуге эгелээң, участка комиссияларыңың келжигу-ңер элчеге дугаар участкага де-журнирлап, ат, фамилияларың бол-гаш даңыда айтылган бугу чүл-дөдү тодаралыңар дуза чедирер.

Сонгула хундуге чедир уча-стоктарың сонгула комиссиялары сон-гулачуларын даңызын шың эвес болган чүдүл дугайында сонгула-лардан билириңизиниң хундус алыр болгаш ону тодаралың, ший-тирлээр. Сонгула болурун муру-нунда баш бурунгаар участканы сонгула комиссиясы чогуур майык дугаар тургузуп, куускомунуң да-газын болгаш секретарыңын ат са-лып, таңма басканы сонгулачуларың

даңызын хамаарышкан Советтик куускомундан алыр.

Сонгула хундуге участканы сонгула комиссиясы «Бадылаар эр-ген» шийималы-биле» келген кижилерин сонгулачулар даңызын кииргеш, участканы сонгула ко-миссияны даңызы болгаш секре-тары ат салыр.

Участоктун сонгула комиссия-зы даңызы сонгула хундуге мурунда бар бөлөткөсүнүн са-ны, сонгула хараактарыңын, таңманың, саазын-карандаш, трап-спорт болгаш черле сонгула хундуге херектиң бугу-ле чүдүлдерин ба-рын база комиссия келжигиңериңиз кым, чуну кылдыр баш удуу хуваа-ган, сонгула хундуге мурунда ону практика кырынга ханым көөр.

Участоктун сонгула комиссия-зын ажылы бекке делгелге орга-низаастары-биле ук комиссияны составын бадылаан Советтик куус-комун шийитириңиз дугаар комис-сияны даңызы азы секретарын ийи недела бурунгаар кол ажылдап хостар, а оон шалын төлөвир хе-жугер артар. Участок комиссияны ажылы тускай план дугаар чо-ру-дур.

Сонгула хундуге комиссияны амын

Бадылаашкын болуп мурунда участканы сонгула комиссиязын

даргазы бугу-ле херектиң чүдүлдерин ханым көргө

Тыванын улусчу уран талантылары

Безиниң бот-тыныгыр уран чүүлүгүн Бүгү-россия көрүлгөсүнө турсааткан киножурналдарын Чөөн-Сибирьиники киножурналга студияны үндүргөн. Ол дээр-ге орус, бурят, якут, тыва улустарынын бот-тыныгыр уран чүүлүн көргүскен кино-чуруктарды.

Ол-ла киножурналдарын иштинден тыва уран талантынын көргүзүп турар кезинде бот-тыныгыр уран чүүлүгүн дугайында киножурнал эң-не ак кылдыр тиргизтирилген. Ону таланттыг кинооператор Владислав Мишин тиргизтирген.

Хей кижик кыркычылдык той-тун ыры чүүлүгү кылдыр дыңдап турар. Сактырга, ол ыры бүтү тывалар ырылап турган ышкыш дыйналар. «Хостуг Тыва-да кижик чоруп чор» деп ыры Тыванын ховуларынын, дагыларынын кыры-биле ужуруп чоруп турган ышкыш сагындырар. Ол ырынын сөзүн Ю. Пейтин, аялганын композитор А. Чыргал-оол чогааткан.

Ышкы оларда чаптыла берген хой оутуп чоруп. Ол чүрүк арт-

кен доран-на, девин чаа хар алдында оут казып алгаш, оу амдангыт таала-биле дайлап турган хойну чонар дашта ол-ла төвөргизин силлип чазап кааны көстүп келди. Ол дээрге «Тээли» совхозтун чолаачы С. Көгелдин уран холдары, тыныгыр чогаалдыкты бодалары-биле кылган ажылы-дыр. Кинооператор Мишин шак ол уран шеерин дагчыттыр Тыванын улусчу уран шеерлерин кайгамчык нарын кылдыган ажыларын көргүскен.

Ады-сураа нештерей берген сылгы-төөмөй. Ону «Чыраа-Бажы» совхозтун электррикти Ооржак Хорайга, Донгак Хунашпан база «Болышев» колхозтун трактористи Седен-Дамба күтүсдире оларын уран талантынын көргүчү чон дикимтир адыш таскаш-кыны-биле уткуп алды. Таады районун бот-тыныгыр уран чүүлү коллективинин танчычылары «Шенге» деп таяныны дыка-ла уран мергежил-биле күтүсеткенер.

Допшулуур туткан аныак ар акранга кенерген көстүп келди. Ол Михаил Нурсат-тур. Тывалар боттарынын аялганын орус дош-пулуурга мергежилдик, көркөсө-чиг, дынаканыч кылдыр ой-наптар апарганы дыка-ла өөрүнчү багым, бот-тыныгыр композитор Александр Ондар ол сааныч кыстык ырып турар ыры чоруткан.

Ышкы оларда чаптыла берген хой оутуп чоруп. Ол чүрүк арт-

П. ОПОЛЕВ.

Иркутск хоорай.

Чезин көргүскен (Шоодуглуг чечен чугаа)

Көргөн караам, дынаан кулаам-на бо. Амдыралдаа эртен бичи таварылганын сактап келдим. Чезин чүе. Хаттыг-Эрик баарына чыгыс өгү турдуусу. Олек казымын кезек дыйрып чадап ыштары кидин-не ногаарган. Эрик дугарар чашпан-сиген, малдарын, сараспа, ай, хак көк кайт кылдыр үнүлген келген.

Илет, ачам өгү даштыгга олутуп алгаш, мал-агана бараалар чаныг кижил. Ол ам база-ла кичилди. Тас чөөзү хунге, хала чымыш бажы деп, кылаанайым, өгөткер чак салы төжүктү чүе жөжөлү берген, даңзанын аяныч соругулап, ыңай-бүзү көрдүлөп каап олтурган.

— Па, дүш алек-ле болгай. Кижик чон хойо эрте кийип келири өтү! Илетте, ымыра-сээке дөңдөшкөп ирги бе? — деп, бажымын эрикте чаала чарп келген хойларже шигил, ачам чугааланган. Кезек болганда, актиде бир-ле дүктөргө амытал чүктөп алган. Аким Мөмбүргөн хойларын соон дыйры бо ажыл келди.

— Халак-ла, халак! Бир болган-на-дыр! Кожайга хой тө соксуп алек ирги бе азы хойо өтү чикпек, алгаш чүе эжел чор бе? — деп, кижик дүрүлүп турган. Ачам эзелден. Ол бөрү болган. Аким анаа, өлүт чымдыра, аяна-ла дүш бооп таваргы берип-тур. Аратанын чорек өлүт ийи дүжашкаш, ханы балыглар баг болган. Ындыр үр болбанын илден: бенин илгитге үрбөзүн дивес силер бе? Ону бир кижик балыглапкан, оң казымын ол өлгөн бөрү дээрин ачам даап болган.

— Кулугурун ушканы-ла доруун бооп-тур! Кожакарактыг кезин союп каар херек! Атакан кижик сургалган келсе, бөрү чүе — деп хы ханып чугаалаш, ачам солориче белеткени берген. Аким чунуп алыры-биле хемче баскан, а мен хураган кажалаар дээр, салып ыңай болган мен...

Давртанымда аалымыска Сарыг-Сал дээр кижик чоруп келген. Оон салы, ымынал-ла, сарыг, манымны дег, сарбагар. Карактары база-ла ол амытанын ышкыш, ыңай-бүзү көргүлүзгө, коргунчу сүргей, ийи шаяг-ногаан чүвөлөр борбанын чүлүп ораг. Ук дөңдөшкөп чурттакчылары ол кижиниң дугайында азы-бүрү хомудаларын илередиң, чүлү-бүрү сөстөр-биле алап турганнар.

— Хырын тотса-да, караа топтас—бракот кижик. — Чандыр көрү чүвези чон, чүе-ле болза, бөлө-хараа тударын: хой-лаптагын, электеринин, чейнептерин кичээр. — Ишти ирик, сатыгы баж, арта харам, өзү-хара хей. — Кезээ-ле дымдаалаан, чымдырган, димзеген чоруп, чер кулактыг, ий шигилдик, кулугуру — сүс-сүг дигилээш, черле чүе дилпеш чүе дээр! Оң-биле кады кожа чурттал, араалык чоран эвес, бистин өг-бүлө-лөс деген ол анымыг чугаа сооттарга киришпес. Сарыг-Салдын чүзүн-кандымын-даа окта-ла билбес, оок турган.

Илет, Сарыг-Сал аалымыска чоруп келген деп дем-не чугаалан болгай мен. Ол шиги азында дүшкөш, узун дымын багашкаа доңгай каапкан, баштай өгө-даа кирибин, түлүптай сойгай, ышкы келгиреш, өлек келсе-де койайты шанып, кадырып каан бөрү кежине багган. Ону үр-ле кайгап, суйбап, чымдырган көргөш, оон дедир келгеш, эргин артаган мый-ыт дег, а-на өгө чымдырып кирип келген. Өгүнү эзелге-биле дуралыг-дуралык мендешпеш, чүк баарына кээп басыштандыр болуп алган. Кезек ыт чок олтурган. Авам аяк сунарга, ол кончуг дүргөн ийи холдоп, бажы-ла ушта сога чоруй, септир алгаш, изиг-шайны каш-ла ааргаш, ажит кийришкел, курут савазын ширтек кырынга төк кылдыр салган. Оон, ол илгитин бир кылдыр дескиндир кайгаша, караан алараш кылгаш, дорде орон ачамга мичке дээр.

— Силерниң олугулар хой каларып чораша, өлүт бөрү тып алган дилжил, улус чугаалаңгыр тур. Оон кижик даштын ол ирги бе?

— Ийе, ол-ла чүе. Кайнаарым ол? — деп, ачам соңуургаан.

— Ол бөрү мезили боор ужуруг чүе ийи. Кешти мезе эгитпээме хоржок — дээр, ол илгитин бажыче шигил халыш кылган.

— Уваа! Кончуг көк уладуругу далаан каан кижик силер ышкыжыңар чүл? Оон артык чүе каяа турар! Өлүргөн доран чоп албаамыңар ол? — деп, ачам эзелденген.

— Ону мен даялап каан эвес, мези калчан-кара хайнаам үзүп өлүргөн чүе. Оон мийистарыңың бажы хан-хан келген болгай — деп, кожаыс та-йылдырлаан. — Бөрү-биле атакшан мал болбазыкпа! — деп, немел каан.

— Илет ынар. Ындыг таварылгалар тургулаар-ла харин. Ынчалза-даа, аажок ховар. Улуг нургулайында, бөрүмү мал эвес, малды бөрү өлүрүп, чип турары көвөй боор болгай. Эзелч, чүе-дир оонка! — деп, ачам дала-галаан.

— Оо! Кайзын ол дээр силер! Мал база-ла алдыгуус болду ийи. Болчумча чок херек! — деп, Сарыг-Сал шыныткан.

— Чүвениң байдалы илден-не болгай. Союп тура, көөрүмге, бөрүнү хөрөңгө өдө берген-ле илден: балыч чоп тар, нарын чүе болчук. Инек үскен болза, мийизы ону белен-не өдө халый бербес: мыда-мында өдө-деже үзүп, шыйбактап, үскерип каптар-ла болгай. Кеште ындыг чүе чок. Бөрүнү кежи саазын эвес болду ийи. Алдыгуус араатанын үзүп өлүрүп турда, көргөн кижик баг чүе ирги бе? — деп, ачам шала дошчуурап, ылавылаан. Сарыг-Сал баштай агамын чон колдуктаажычме, оон соонда, күчүлүг мага-болучине арай сестн араак көргөш, гүлүк, сирилээш үн-биле алар ыттанган.

— Ол хун... дүүн... бурунгу хун — деп чоруй, ол шок дүшкен. — Бистин инектеринэс эрик бажыга хунээш... оон... кезеж... хойдугуп келген. Калчан-кара хайнак хамыктың соолуден келген. Ол чааскаан артып, тулуп чыдып калгаш, чыда деп мийизы-биле өлүрүп каан деп бодай-дыр мен — дээр овуузуңу сүргей, ийи холун эмейти көдүргөн. Ачам ол орта хүлүмүзүрү каапкан.

— Көк дээр кырыме дүжөр! Бузуревениер ол бе? Мегелеп ор деп бодар силер бе? Кижиниң актыг-дүктүг бөрүнү ап-ап — дээр, Сарыг-Сал шүжүңейин берген. Бадыйкаларынч ылаптыг эвеси, бодулурууш-кун, кажарлаашкын, адыктың сөөлүндө, көзүлүр-ле аштышкын ачамы хензиг-даа бузурелиң, чайгылаштыр шыдаас турганы билдингир. Ынчалза-даа аңаа чок чүе — акымын бөрүнү илгитге ханчаар хилинчектеңип чораша, чүктөп экелгени, оон кезин сойгаш, кадырып, ажаал каанын-даа эвес, а малды халалтыг дайзыны — бөрүнү өлгөни чүден артык чугада турган боор он. Ачам Сарыг-Салды дашкаар элertип үндүрө бергеш, бөрү кежине айтыр салаазы-биле улгаша:

— Кожаның хомудатпас дикир болгай. Дөө ол-дур! Оңиңүер кежин барып ап алыңар, Сарыг-Сал! — деп, аяла чугаалады. Оозу көрмөңдөн барыш шошук чекпеш, бөрү кежин келдирип каан кыжында хамыны сүргей, ийи холлап уштуп алгаш, ону шарм дугазы деп кылдыр дээрбектей мунгашташ, мойнуңа келдирип алган. Оон адым чеккилп, былдай дүжүп турда-ла муна каапкан, кызыл хүнде хөлөгези үзүп, кара апарган, кыр-лаң ажыр чоруп ажа берген.

— Тфу! Бузар-ла сойкул-тур! Ол ырамы-биле чон караанга чам болган хей-дир эвесе ол! — дээр, ачам өгө кижик берген.

Өгөн уладуруктуу «ээли» ымычал тывылган, за ову чотум аткан кижик ол чок каадыда малчын арат Мубулдай деп, үр-даа болбанды, билдине берген. Сарыг-Салдың агын-чүрү шак ындыг чоран кижик-дир. Бак-ла чүе ыңай тураан ам!

С. МОЛДУРГА.

Чезин чогаал чорун чүүл Чорун чогузун

Оон бээр ам сес чыл арте берген. Ычанымже Чодураа Байыр-оол сес чылдар мурунда оон салым-чолуна болган өөрүшүлүг бодушкунуу утаан. Ындыг бодушкунуу кайым утундуралар аан: Армыкан шкылазын бот-тыныгыр шкылачы артисттер концерт программасын Чодураа мрлар мрлар, шулукур чугаалап үнүп келген. Хейнү мурунчүе, уран чүүлде ажык мичаар ажиттыңган.

Хонг кара характердыг, кылган кибиктер кажалаанган, арын-шын кайында хүлүмүзүг додунган бичи оолду Армыкан, Арыг-Узү, Белди-Кежиң суураарын, оон байгыгай Шагаан-Арыг хоорайнын концерт көрүкчүлери таныыр апарган.

Баштайгы базым кажан-даа берге. Ындыг-даа болза уран чүүл—Чодураанын чүдү-чүрээ, сөткит-сагымы тулуш амыралым апарган.

Чодураанын шеерин салаалар гитаранын, мандалынын, баянчынын, чадагынын хылдарын хунун-не суйбап, хей-хей аялгалары бот-тыныгыр чоруп турган берген. Оон мый хылдыг хөгжүм херекселдери биле кады оон холдары, баян, гармонь аккордтары база суйбап, мыда ыңалыгын үнерин ужу-мажырын тыва берген...

1958 чыл. Бо чыл Чодураанын салым-хуузуңа чаагай эргилген деп келген. Ол аныак ар СССР-ниң Чепсектир Кустеринин дайчымыс. Эгээр-тимес дегем куртуп, Красноярск крайда И. Шериг кезгезге сөткит кижиниң ыдыктыг хүдээлгези—шериг албанын эртире берген. Бир-ле катал И. Шеригтиң кулууга «Халагайты», «Самалайгыт» уңгалыг үнери, «Тайбын күжү», «Бай-ла Хемчиг» деп тыва ырыларын аялгалары дикимтир чаныгылан берген. Ол шериг кезгезге шериг албаны эртирип турган, Тыва чурттуг орус, тыва дайчымын ыры коллективинин бо көргүзүп совет дайчылардык анык азы чаккап, чымыш-биле хүлээп алганнар.

А мичаарга ол тыва хоруу анаа дайчымы Байыр-оол Чодураа чогаалдыкты тыныгыр чоруп-биле тургузуп, организастааш, баян-биле үдөп, боду мрлар турган. Тыва национал култур-биле хей нацияларын оолдары совет дайчымын таныштырганы дээр кезектиң командир чедир дайчымы Байыр-оолга байыр чедирген болгаш оон организастап тургуканы тыва хоруу кезектиң концерттер коллективинге байралаалы-биле хүлээп алган.

Солун болгаш берге шериг албаны төлөткөп эртиргеш, комсомолду Чодураа төрөн Тыванын аял чынып келген. Совет Армиянын хүрээленин-

ден халажып чедип келген доран-на уран чүүлде тура-сорукутук Байыр-оол Чодураа Улуг-Хемин Ийи-Тал суурга кээп, клуб эргелекчилеп ажилдай берген. Хей янынын хылдыг инструменттер, баянчы, чадаган, баян, гармонь билдингир ойнап билир, уран чүүлүг чонун ортузунга сайырлап азыш уйчу-чымды билбес, эрес-шоола Чодурааны Ийи-Тал суур-нун аныктары, хамык чону улуг, биче дивейи дөткөп, аяла доран-на ынак апарган. Шынал-ла, салым-та-лантыг бо эрин кескү киржилгези-биле ийи-талчыларын бот-тыныгыр артисттерин ат-сураа чүтле бистип республикага эвес, харин бүгү Россия Федерациясына, улуз СССР-ниң ужу-кыдымыга чедир солун, сеткүүлдерин дамчытыр алдаржы берген чүе.

«РСФСР-ниң култур-чырымдык-кымын» тергенин деп херек демдээ хөрөөн каастаан Чодураа Васильев Байыр-оол чүтле күөсөдичи артист, музыкант эвес, харин ол алаңгы организастык база чогаалдык ажилына сурун-сундулук кижик. Ылангы ол ырылар, аялгалар чогаалдык аажок ынак. Тыва АССР-ниң бот-тыныгыр коллективтеринин республика хүрээленин К. Черевин «Коммунист күш-ажылыны» марш» деп шүлүгүн оң аялгалары белик үлээшкенин алган, ук мрын алаанын республиканын улустун чогаалдык бажымы чонга тардыры-биле бир үн-биле хүлээп алган. А мурунчыл кездасерге Чодураа «Эртилгит Совет Тыва», «Хемде кезеж» деп ырыларын болгаш ийи кохамматтарын аялгаларын чогаалды тургукан. Сөөлүг көрдүгө ол бирги чергенин диплому-биле шандаткан.

Алардыг чеди чылдын сөөлүгү чыл — 1965 чыл бот-тыныгыр артист, музыкант Чодураа Васильев Байыр-оолга база бир улуз өөрүшүн айткып чедирип экелген. Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиуму ш Ч. В. Байыр-оолду бот-тыныгыр уран чүүлүг хөгжүдери-

ге улуз-хууны кийргени дээр бистип республиканың Дээди Советинин Президиумунуң Хүндүлөк бижиги-биле шаңгаан.

Тоалым кээр. Советиниң депутаты Ч. В. Байыр-оол Чааты сес чыл шкылазын бот-тыныгыр шкылачы артисттерин база-ла күзөңгө башкымы. Шкылачыларга Чодураа Васильев «Тыва чуртум», «Бухени-валдынын кыйгы», «Ленинчилер кел чорлар», «Байырыг, көгө буталар» деп ырылар орус, тыва дилдар кырынга өөредип, өөреникчелерин хорун тургузуп алган, шкылачыларын марта болур район көрүлгезинге белеткелди чоруда берген.

Чогаалдык ажил — кажан-даа планыг ажил. Ычангаш Чодураа Васильевичтен «Чоокку үеде чүкү кылдыр деп турар силер? — деп, байырлажып тура, айттыр мен.

— Бистин бот-тыныгыр коллективинс чооктагы көрдүгө бирги чери ап, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Хүндүлөк бижиги-биле шаңдаткан чүе болгай. Ол улуз үнелээшкени төлөткөп болуру-биле чоокку үеде Улуг-Хемин колхоз, совхозтар төлтерин эртиринге белеткенин турар бис. Баштайгы үнүшүлүк деп «Улуг-Хая» совхозтун № 1 Арыг-Бажы салбырга чоран бис. Көрүкчүлөр бисти чымыш-биле хүлээп алганнар. База бир күзүл бар: шаала чаксаар Чөөн-Хемчинтиң «Болышев» колхозунга хары концерт кылдыр чедер бодал турар бис. А хууда—бот-тыныгыр артисттер дугайында мр чогаалдыр бодалгын мен.

Ажил хей, күзүл чаагай-дыр. Ынчаарга Чодураанын бодам бүдөрүгө кычкан-чаа бүзүрүп болур. Чүе дээрге, колхоз баштаар чери, ылангы колхозтун парткому чодураачыларын бот-тыныгыр коллективиниң ажил-чорудалыгын улуу-биле үнелеп, болуру-чогурдун биле дөткөп турар. Шынал-ла дөткөмчеден делегээр, чедикшиден чекетелер ышкыгай.

А. БЕГЗИ.

ДУНМАМГА

Эрестерик атпаңдайып, Эрестерик шикеткелеп, Кайда, чуну көрүп кааштың, Каттырмай бердиң, дунмамга.

Хонг кара бажың дүгүн Холум-биле сыйбагылаң, Чаражың сээң аажыңың Чатаастың араа чок-тур.

Доблчаначак чаактарың, Дошур кара характерың,

Семас бичи халыктарың, Серек аажык чаптаар-дыр мен.

Кежээ дүгү сени каптап, Келир үк бодамышаң, Дунмам сөңзү, Миражың, Турсааткан шүлүк-бо-дур.

КЛАРА ЛУДУ.

Кызылдың № 2 шкылазын 9-ку класзын өөреникчи.

ЧЫК КЫЛГАН

(Шоодуг чугаа)

Чүч чок кылган деп бодай-дыр силер? Ол мындыг чүе боор.

Бирээң ол, бирээң сес хире харымы болдар күдүн-чүе ойнап турарчар. Оларын бичили чарбаак топкап кийи мунуп алган, чолочы бооп, акы-биле лотор дөңдөш өтүгөн, холунда машина дөдөш туткангыс ол-бо таланычче болгал олтурган. Ону бригадир ырактан көрүп, «Бо шаның ажы-таңууну оюңу безик машина-техника башкарып өтүнер, магалы-ла үе-дир ийиң боз деп каптап турган.

Бригадир кичанга-ла өскээр чарында бээрчиг ара-лында, арай улуг оол дегди чолочы өтүгөн бичи оолду этээр чыдап берген, «Кулдурулга» кочаан, чудурун акнып, аажок-ла өлөргөн турган.

Каптап турганын бичи оолду кээрээш, бригадир оларга мичаал чедип келгеш:

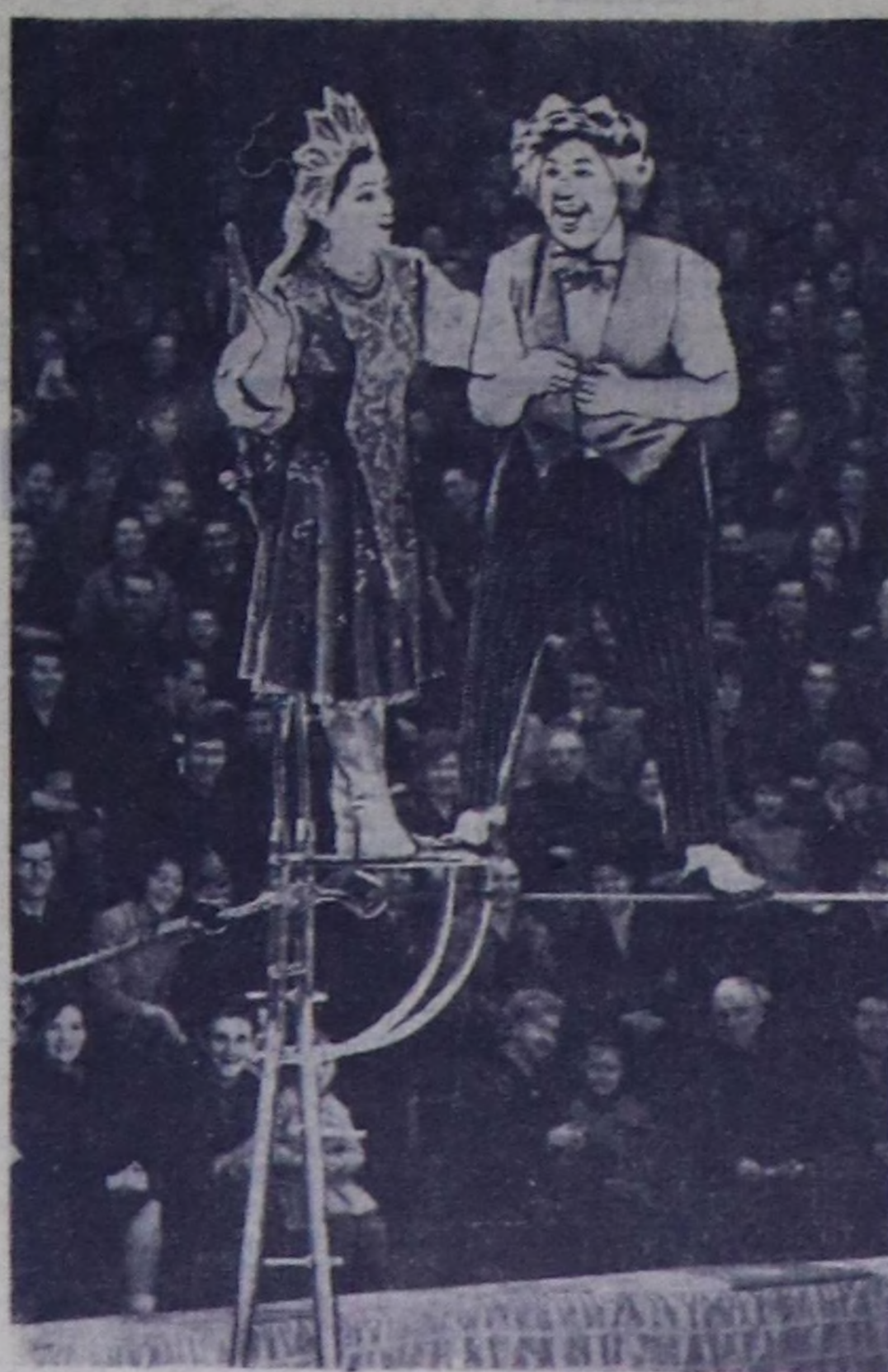
„Каткы-биле эмненири“ деп чаа шин

— Каткы-биле черле эмнеп болуру чүе бе? — деп, «хүнээрерикт клоун» Олег Попов, куртун ритинин кол режиссер М. Местечкин, чогаалчы-сатирик Ю. Благов олар мичаар болган. Ынчангаш олар ширетип «Каткы-биле эмненири» деп улуг көргүзүүнүг сценарийин кады бижип дооскан.

Хөгүт, амыралчы, өөрүшкүлүг, каткы шоодуг-биле додунган ол шин көргүзүү Москва ширетип ареназынга чокта чаа болган. Көргүзүтүң сүжеди нарын эвес, эгезинден эгелээш, төн-дүзүңгө чедир көрүкчүлериң хелдип, каттыртып шаг-ла болган. Эмнелгеге чедип келген клоуну эми кылдыр хүлээп ап турар.

Ол «аары» кижилерин аңда чок болгаш таныш чүүл болуру—каткы, хөгүт баштактанышкын-биле эмнел турар. Ынчаарга хөгүт чүе черле акы болуп доос-тур-ла болгай. Клоунуң эмнээш-кинниң аргалы тергип эки-дир дээрин бадыйкан турар доктор-биле Олег Попов ужуражып турар. «Кол ачы» Олег Поповтун хөгүт рецептиң четпестерин эмнээринге тергип-не-дир дээрин бо шинде көргүстүнгөн. Ынчангаш «каткының ажитымы кижик бөрү-зүңгө билдингир, каткыга кан-дыг-даа тун ам херек чок-тур» дээрин база-ла бадыйкаттыңып турар.

Цирк көргүзүлүг бо шинде РСФСР-ниң улустун артисти В. Фидатов болгаш ширетип еске-даа сурагыл артисттер кижик турар. Шини М. Местечкин тургускан, чүрүчүзү А. Фальковский.

Чурунта: РСФСР-ниң алдары артисти Вера Сербина биле РСФСР-ниң улустун артисти Олег Попов оларын ойнап турары.

Фотоу В. Мастоювтуу.

СЭТА-нын фотохрониказы.

РЕДАКЦИЯ АПРЕЛИ: Кызыл, Шетиниң — Кравченко кулугузу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторун 24-63, редакторун ораакчыларын 35-24, 25-38, харысгалгы секретарын 23-35, партияг амырал кидилигин 23-54, агитация болгаш пропаганда база кээр ажил-агыл кидилистерин 37-13, улутпур кидилигин 22-64, чагаа, ажилчы болгаш кээр корреспонденттер база совет тургузат болгаш амырал кидилистерин 21-27, иштиң информация кидилигин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 21-47, 27-41. Солун келбей барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлаат эргелелиниң типографиязы. ТС—00343.

ЧАА ЫРЛАР

Республиканың улустун чогаалдыг бажынын уран чүүл чөвүледи тыва композиторларын болгаш аял-га чогаалдыг эгелеп чоруп бот-тыныгыр эштерин чаа ырыларын ажи-нап, эки бижиттинг ырыларын хүлээп алган.

Кызылдың хөгжүм үчилгезиниң теоретико-композитор: салбырын 4-кү курузуну сүргүлү Д. Хуреш-оол «Ынакшааным караа», «Хөгүт салгың», «Тыва полка» деп аялгалары дужаган. Учлгезин бо чылым доозуп үнгөш, ортумак эртем-ниң профессионалдыг композитор болганын дипломун алыр ол анык оол мергежилдик композитор болуп, чонга чараш, эки аялгаларын бараалгадып болур-дур дээрзин көргүскөн.

Тыва АССР-ниң културезиниң алдарыг ажилдакчы С. Базыр-оол «Коммунизмниң оттары», «Тыва кыска» деп ырыларын кирген. Оон баштайгы ыры черле эки бижиттингөн. Ынчалза-даа С. Сарыг-оолдун ол шүлүгүг композитор Р. Кенел-биле моор мурунда база эки аял-ганы чогааткан болгай. Чагыс сөксө ийи азы оон-даа хей аялганы бижир чоруткан бистин композитор-

лармыс кажан черле уштуунары деп айтырыны чонуп тургузуп турары черле чоп.

Совет Армиянын хүрээленинде шериг албаны эртирп турар Кенеш Базыр-оол моор мурунда-ла үн-лигге өөренип тургаш, аялгалар чогаалдырын ораалжышкыны-н кылтылаан. Шеригден келген чагаа-биле кады келген аялгалар черле багай эвес болган, оларынч чам-дыктарын хүлээп алган. Композитор Р. Кенелбил «Херчим ол», «Орден-ниг Тыва», «Күзөл» деп ырыларын дужаган. Композитор С. Бюрбе база багай эвес аялгаларын бижээн. С. Пюрбюңү сөзүңге «Хайыракан» база уругларга бижээн «Час келди» деп ырылар уугуларга эки белек.

Бора-Тайга шкылазын бажымы, бот-тыныгыр композитор Александр Ондар элгиз каш эки ырыларын автор. Оон чаа бижээн ырыларын ба-за-ла аңаа көргөн. Ол ышкыш Тогу-дун А. Чараш-оол төрөз чериниң бойдуу чурумалы алааржылып турар ырыларын кирген. Учлгезин бажымы, композитор С. Крымский болуңу сөөлүг бижээн чаа аял-ганы дужаган.

Т. САЯН-ООЛ.

Чүс „шаашкак“

Совет чогаалчы Евгений Таратута Англиянын шыларгай чогаалчы Э. А. Воиничиниң амыралыг халыкшан алы-хей шиг